De fantast

J. van Oudshoorn

bron
J. van Oudshoorn, *De fantast*. Met illustraties van Menno van Meeteren Brouwer. Boek en Periodiek, Den Haag 1948

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/ouds001fant01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

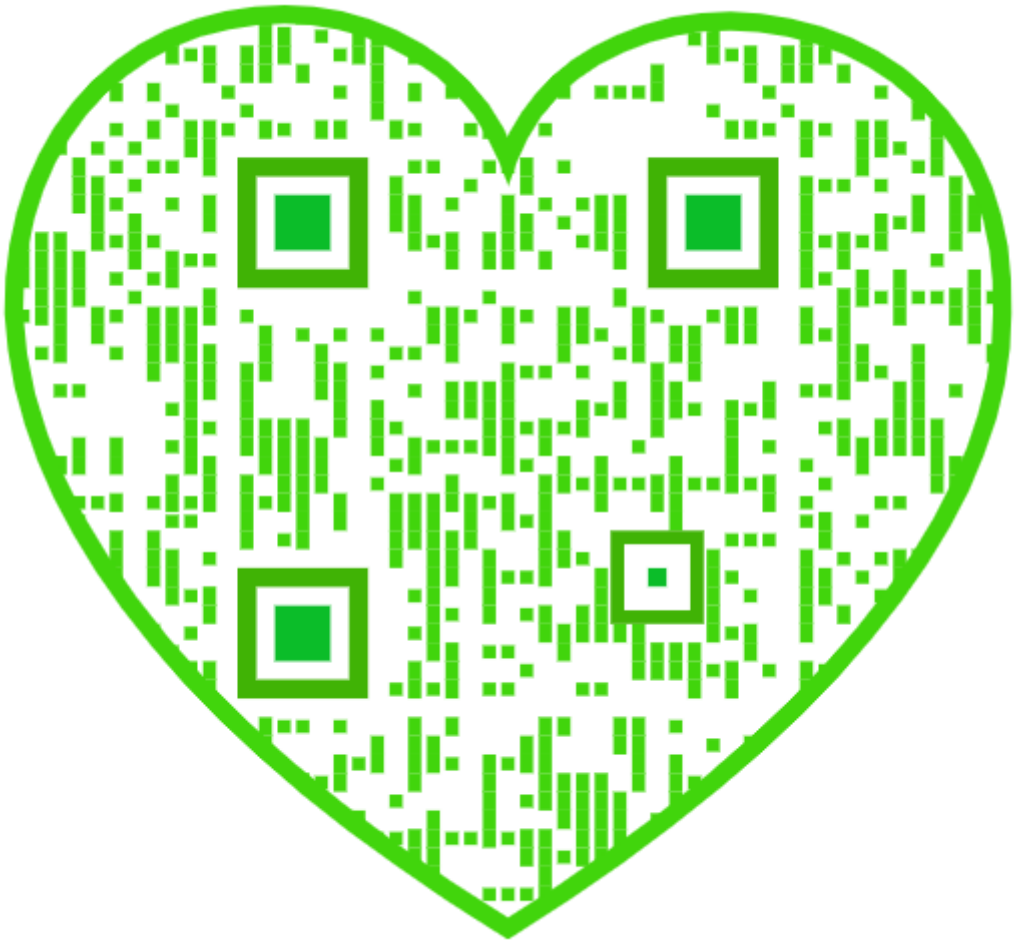

[I]

Daniël had het geval van de aanvang af met belangstelling gade geslagen en er weinig heil van verwacht.

De kees was een losloper. Vuil wit. Verwaarloosd, maar toch blijkbaar niet zonder thuis.

Daartoe was hij te opgeruimd. Eerder zo'n hond, die alleen verre uitstapjes onderneemt en dan weer onfeilbaar de weg terug vindt.

Op een stuk land aan de boulevard had hij het een vrouw, die daar haar stekelsmous uitliet, door zijn onbehoorlijk optreden, erg lastig gemaakt. Hij was niet weg te slaan. Ook niet

toen de vrouw de reeds bejaarde, tot dartelen minder gezinde, smous strak aan de lijn genomen had.

Thans liep het drietal op de boulevard aan de huizenkant. De flaneur scheen tot inkeer gekomen. Met de staart omhoog hield hij zich op behoorlijke afstand achter zijn kameraad.

Daar de vrouw hem niet meer weg joeg, versterkte hem dit in het besef: er bij te horen, en zo kwam hij dan even later naast de smous te lopen. Hij had kennis gemaakt en zich - vrij van minder eerbare bedoelingen thans - bij zijn nieuwe vrienden aangesloten.

Zo ver ging alles goed.... Tot langszij op een venster werd geklopt en de vrouw het daarvoor gelegen tuintje binnen ging.

'Heb je twèe honden tegenwoordig?', hoorde zij zich vragend toeroepen, door iemand, bezig de huisdeur te openen.

'Wel nee', antwoordde de vrouw korzelig, 'maar ik kan die kees hier maar niet kwijt raken!'

De vuilwitte was intussen wat vooruit gaan lopen en stapte nu, alsof het de natuurlijkste zaak ter wereld gold, als eerste het hem vreemde huis binnen.

Voor wie het geval aandachtig gevolgd had, was het onmiskenbaar, dat hier een grote tac-

tische fout begaan werd. Want door na al het gebeurde ook nog de leiding te nemen; met een parmantig: ‘hier zijn we dan’, als hoofd van het kleine gezelschap te willen optreden, daardoor werd het kader der amper gedulde toenadering verre te buiten gegaan.

De gevolgen konden dan ook niet uitblijven. Terwijl de huisdeur toegesmakt werd en binnen nog ruwe dreigementen volgden, kwam de avonturier, druipstaartend, weer alleen halverwege in het voortuintje te staan. Teleurgesteld en diep gegriefd als hij zich voelde, moest het hem wel goed doen, onverwacht een deelnemende blik te ontmoeten.

Want al kon hij dan hetgeen er thans in hem omging niet onder woorden brengen, zijn trouwhartige ogen drukten het te duidelijker uit: Wat zeg je me wel van zo'n hondse bejegening? Is het niet meer dan schande? - Ja, ja, mijn jongen, die mensen ook! -

Van de eerste schrik wat bekomen, trok de flaneur, met de staart half omlaag, langs de huizenkant de boulevard verder op. Eenmaal nog keerde hij zich om, in afwachting of zijn nieuwe kennissen zich misschien weer zouden vertonen. Lang duurde het echter niet of hij had het voor hem zo pijnlijke voorval verwerkt en het - naar hondentrant over het

ganse lichaam rillend - van zich afgeschud. Voor goed!

Zijn staart kwam weer in de krul. Toen draaide hij zich om en begon behendig de drukke boulevard over te steken. Doelbewust, welgemoed, kerngezond.

Daniël, die hem nog even nakeek, voelde wangunst in zich opkomen.

[II]

De buurten aan het einde van de boulevard vormden de uitlopers der stad.

Het was kort voor koffie-drinken en, als gewoonlijk omtrent dit uur, lagen de duinen, die dan kwamen, er zo goed als verlaten.

Naarmate Daniël - een mul voetpad volgend, hier en daar door dennebosjes begrensd - de geruchten der stad steeds verder achter zich liet, begon ook zijn van-dag-tot-dag-leven daar tot enkel herinnering te verzinken. Een bestaan zó vaag, dat het zich als werkelijkheid amper meer kon handhaven. Wanneer hij zich thans de uiterlijke contouren ervan voor de geest trachtte te brengen, dan doemden ook die nog slechts als in damp gehuld op.... Was het mogelijk om levensomstandigheden, waarin je jaren lang als vastgeroest was, volkomen te vergeten?

Die stille zijstraat daar, de vertrouwde huisdeur, dat interieur waar een vrouwelijke gestalte rondwaarde.... Alles weg. Voor goed! Maar hoe er dan de terugweg naar te vinden? Hoe beklemmend stil en eenzaam het hier was. Aan het einde van het laantje zou hem zelfs het

vrije uitzicht op de duinen nog worden belemmerd. Dan pas kwam in het weer open terrein, thans nog verborgen door de bosjes, een veiliger, ook voor voertuigen toegankelijk pad.... Daniël bleef staan.

Om de hoek van het laantje had hij een lange magere mansgestalte ontwaard, die - betrapt

- zich terstond weer op de achterweg terug trok. Want die had hem bespied, angstvallig, alsof degeen, die daar nader kwam, een hem totaal vreemd wezen was, waarvan niets goeds te verwachten viel. Maar dan behoefde je ook zelf van die kant geen overval of hinderlaag te duchten.

Halverwege het doodse paadje gekomen, be-

merkte Daniël, hoe, tussen de bosjes aan de hoek bij de achterweg, een paar takken wat uit elkander gingen.... De ander vertoonde zich opnieuw.... Ditmaal enkel met het hoofd, dat thans veel duidelijker te onderscheiden was. Een bont-gestreepte puntmuts, een peenvormige lange rode neus, vochtig glanzende ogen, rond van nieuwsgierigheid, half open de tandeloze mond. Terstond echter was het ook weer verdwenen.

Dit kiekeboe-spelletje begon Daniël te irriteren. Hij verhaastte zijn schreden, van plan de snoeshaan te rede te stellen in het open terrein, waar het onmogelijk was zich te verstoppen en waar reeds de punt van diens muts zich, boven de bosjes uitdeinend, voortbewoog. De ander scheen intussen wel twee maal zo lang geworden te zijn.

Daniël sloeg de hoek van het laantje om. Op de achterweg echter, naar beide richtingen, geen sterveling meer te bekennen! Op de andere duinpaden, nabij of verre, evenmin. De bosjes ter weerszijden van het laantje, de enige hier in de buurt, waren met hoog prikkeldraad omrasterd. Daar overheen te klimmen ging niet gemakkelijk. Zo snel zeker niet.

Besluiteloos bleef Daniël staan. In deze duinstreek, omtrent dit leeg gelopen uur, had hij

reeds eerder over afgelegen paden schichtige gedaanten ontwaard. In vlottende gewaden, sprookjesachtig, kransen in het haar, die de volkomen verlatenheid van het landschap afgewacht moesten hebben, om - uit een geheel andere wereld komend - hand aan hand een dartele reidans te beginnen. Maar telkens ook had dit vluchtige spel zó kort geduurd, dat niet te zeggen viel of het geen ijdel gezichtsbedrog geweest was.

Daniël gluurde hier en daar door het rasterwerk om de bosjes, kwam ten slotte op een hoger gelegen bank te zitten, vanwaar hij tot in de diepste duinpannen kon spieden.... Nergens een levend wezen.

Hij besloot terug te keren. Het onwezenlijke van deze totaal verlaten omgeving begon hem schichtig te maken. In gedachten reeds zonder enig levend contact meer met zijn verschraald bestaan daarginds, moest hij wel vrezen, nog verder alleen over de eenzame paden afdwalend, er ten slotte nog toe te zullen komen ook de duinen zelf, de hemelkoepel boven, de begane grond onder zich, te vergeten. Dan werd hem tot deze laatste resten der werkelijkheid al eveneens de terugweg versperd. Zou hij in het nergens opgelost en voor de buitenwereld verdwenen zijn. Spoorloos....

[III]

Daniël had zich verlaat. De kortste weg naar de stille zijstraat waar hij woonde voerde langs de winkel van een fotograaf. Het liefst echter had hij die winkel thans gemeden, geirriteerd als hij er telkens weer werd door de arrogante manier waarop een jongmens daar, achter het grote raam, de voorbijgangers placht na te zien.

Zestien, ten hoogste achttien, kon de lummel zijn. Maar hij voelde zich blijkbaar reeds een hele Piet; was voor zijn leeftijd veel te modieus gekleed, droeg het blonde jongenshaar in een geonduleerd kuifje en liet voortdurend zijn blinkend-witte tanden zien. Een pedant lachje tintelde dan in zijn listige ogen. Brutaal, honend, zelfvoldaan. Ja, zelfvoldaan vooral. Want uit dit jeugdige en toch reeds zo ouwelijke gelaat sprak de onwankelbare overtuiging, het maatschappelijk ver te zullen brengen. Het hatelijkste echter daarvan weer was, dat de melkmuil die overtuiging - hoe aanmatigend zij overigens leek - ook aan anderen wist op te dringen. Zo ten minste verging het Daniël telkens weer.

Niet onmogelijk, dat de bengel reeds bestuurslid van de een of andere jeugd-vereniging was en daar zijn kornuiten van elke dag met: ‘Mijne Heren’ aansprak.

Zeker, dit vroeg ontwikkelde zelfbewustzijn, het vaste vertrouwen bij voorbaat over de toekomst te beschikken, lieten voor innerlijke verscheurdheid geen plaats over. Maar daarom ook juist viel er in die drieste blik geen zweem van werkelijke jeugd meer te onderkennen. Daniël begon zich steeds meer tegen het jongmens op te winden; tegen diens gegolfde haardracht, diens fraaie dasspeld, en maakte daarbij afwerende gebaren. Hoe had hij zich door de ijdeltuit zó kunnen laten intimideren, dat hij er thans zelfs bijna toe gekomen was zich voor hem een omweg te getroosten.... En dat nog wel, terwijl Doortje thuis zat te wachten....! Neen, snaakje, straks wordt er uit een ander vaatje getapt!

Aan de overkant kwam de winkel reeds in zicht. Nog juist tijd voor een plan de campagne.

Tegenover de winkel aangekomen, zou Daniël zich met een ruk naar het grote raam keren en dan, de straat overstekend, terstond beginnen de ander te fixeren - even doordringend als vernietigend - en hem zo, de stap wat inhou-

dend, steeds maar blijven fixeren. Op zo'n blaaskaak kon dat natuurlijk niet veel uitwerking hebben. Maar dat was bijzaak.

Want, op het trottoir aangekomen, zou Daniël - al kon de ander hem achter het raam ook niet verstaan - het tweemaal, luid en met verachtelijke nadruk, zeggen: ‘Dood element! Dood element!’ Tweemaal, kort achter elkander....

Mocht de fotograaf er desnoods zelf aan te pas komen! Des te beter. Want was deze er ten slotte niet voor aansprakelijk, dat het publiek nu reeds maanden lang aan een dergelijke impertinentie bloot gesteld werd!

Het beslissende ogenblik was aangebroken. Schuin tegenover de winkel gekomen, keerde Daniël zich met een ruk naar het grote raam. - Geweldige ogen opzettend - zodat een bakkersjongen zijn lachen niet kon houden - maakte hij aanstalten de straat over te steken.... Verbijsterd bleef Daniël staan....

Het portret was uit de etalage verdwenen.

[IV]

Nadat door het meisje de koffietafel opgeruimd was, bleven zij in de lichtere serre nog even praten. Dat gebeurde niet vaak. En ook thans niet lang. Toen Doortje vroeg, of hij weer in de duinen was geweest, kon zij haar steeds waakzame achterdocht ook ditmaal nauwelijks bedwingen. Daniël vertelde, wat hem daar overkomen was.

'Dat houd ik voor een hallucinatie'.

'Ik geloof het bijna ook'.

'Was je bang?'

'Ja'. - Pauze - 'Maar niet zoals jij bedoelt'.

'Wat bedoel jij dan?'

'Ik begon er pas later, op de terugweg, over na te denken, dat, wanneer het inderdaad een hallucinatie geweest was, het zich dan toch aanvankelijk in niets van de gewone werkelijkheid onderscheiden had. - En ik mij dus, omgekeerd bedacht, er niet meer zo zeker van kon voelen, dat ook die werkelijkheid zelf geen zinsbedrog was'. - Pauze - 'Toen pas werd ik even bang'.

'Begin je soms weer?'

‘Maar Doortje, voel je dan niet dat ik het niet verder dan tot twijfel bracht? Ten hoogste tot een: misschien wèl, misschien ook nièt. Dat dus zelf weer verder generlei consequenties behoeft te hebben. Of, naar buiten, ook maar hebben kàn!’

Doortje haalde de schouders op. Zij begreep hem natuurlijk weer verkeerd en antwoordde prompt:

‘Dan deed je er voortaan ook beter aan, op die manier helemaal niet meer te spreken. Want al twijfel je aan zulk getwijfel ten slotte zelf weer, het is er dan toch maar. - Misschien wel omtrent je eigen vrouw.... Maar zo iets houd je natuurlijk achterbaks!’

Haar ogen fonkelden.

‘Maar Doortje toch....’. Tegelijk stonden zij op.

‘Ja, zeker, achterbaks. Trouwens welk normaal mens brengt er nu aan de werkelijkheid een misschien te pas? Maar je verbergt nog meer, Daniël! Veel meer!’

Hij glimlachte: ‘Zeg het maar gerust.... huichelaar!’

Ook bij Doortje kwam een glimlach op. - ‘Ik ga nu naar mijn ouders’ - Zij begon de kamer te verlaten. - ‘Het meisje is al weg. Ik heb in de uitbouw thee klaar laten zetten’.

‘Vergeet de huissleutel niet!’, waarschuwde Daniël nog.

Doortje lachte schamper: ‘Nee, doe maar wat je niet laten kunt!’

De huisdeur was in het slot gevallen.

Daniël ging naar de uitbouw, het enige gedeelte van het sombere, vochtige benedenhuis waar tegen de namiddag soms langzaam wat zon kwam. In het eerste kamertje, waarachter hun slaapvertrek lag, stond de thee met wat gebak. Twee kopjes nodigden tot gezellig plaats nemen. Daar kwam natuurlijk weer niets van.. Wat er uit deze verbinding worden moest? Doodlopen? Het meest pijnlijke ervan leek hem de financiële kant.

Daniël bevond zich weer in de smalle kille doorgang naar de sombere suite. Begrepen had hij natuurlijk wel, dat Doortje, sinds zij hier waren komen wonen, elke maand iets voor het huishouden van haar ouders toegestopt kreeg.... En dat liet hij, Daniël, zich welgevallen. Van mensen op wie hij neer zag. Een winkel! Maar hij moest wel. Zijn inkomsten waren, bij de eisen die hij bleef stellen, voor hun levensonderhoud reeds lang niet meer toereikend. Afschuwelijk! Zo'n toestand, waartegen alles binnen je in blind verzet kwam....

Maar - maar - wie of wat dwong hem er eigenlijk toe, die vernedering te duiden? Te blijven dulden!

Vier, vijf minuten op z'n hoogst. Daarachter in die stille uitbouw alleen, en.... Daniël begon zachtjes te fluiten.... Juist zodra de wil tot een vlucht uit de buitenwereld intens genoeg was, om daartoe over te gaan, dan ook voelde je pas, hoe de tegenstelling tussen innerlijk en buiten weggevallen was.... En viste je weer eens achter het net.... Er werd gebeld.

De vreemde had het doel van zijn bezoek reeds kenbaar gemaakt. Daniëls gezicht betrok. Zeker, zeker, komt U binnen.... Maar hangt U hier eerst even op. -

Zij zaten in de lichtere kamer aan straat. Dat Daniël, voor jaren, in een magazijn voor inrichting van luxe-woningen werkzaam was geweest, gaf thans nog aan dit kleine vertrek een eigenaardig cachet. Maar ook in het schemerige achter-gedeelte der suite stonden meubelen die uit een modelkamer konden zijn gekomen. Een massief ebbenhouten bureau-ministre; een hoge en nog bredere boekenkast, vol lofwerk en met geslepen ruiten. De keurige rijen verguld-bedrukte ruggen daarachter schenen er meer voor het uiterlijk effect te zijn opgesteld. Enkele

surrogaat-schilderijen, een gekleurde ets hier en daar, getuigden van zekere moderne smaak; zware tapijten van behoefte aan comfort; bloemen, losse en in potten, over de gunstigste plaatsen verdeeld, lieten de zorgzame hand van een huisvrouw vermoeden. Blijkbaar was deze inboedel indertijd voor een veel grotere, lichtere woning aangeschaft. Dat zich achter dit alles thans nog slechts fatsoenlijke armoede verborg, ging de buitenwacht niets aan.

De bezoeker voelde zich in dit degelijke milieu, dat hem tegemoet blonk alsof het nog in een étalage kopers moest aanlokken, terstond gerust gesteld. Het kwam er toch op aan een bijdrage los te krijgen. Voor de huldiging van een dichter, die binnenkort zestig werd en met wie Daniël in zijn studenten-tijd had omgegaan. Dat was nu ruim een kwart-eeuw geleden. In al die jaren had Daniël de ander niet meer gesproken en van diens dichterlijke ontboezemingen slechts af en toe enkele staaltjes onder de ogen gekregen, die hem, als orakeltaal, bijzonder geslaagd leken. Zo achtte Daniël het toch geraden de ander in diens, door het meubilair, wellicht te hoog gespannen verwachtingen, met enkele algemene aesthetische opmerkingen reeds dadelijk wat te temperen.

‘Voor de kunst, waarde heer, lijkt mij de nood even onontbeerlijk als voor de kunstenaar het dagelijks brood. Grote en voortdurende geestelijke nood!’

Daniël raakte in vuur. Met de linkerhand op zijn portefeuille geklemd, schermde hij met de rechter door de lucht.

‘Steeds in gisting, mijnheer, moet zij wezen, de Kunst! De eeuwige jeugd zelf; verduiveld nog toe!’

De ander schoof beduusd wat achter uit.

‘Zeker, natuurlijk....’ Om behoeftigheid in de vulgaire zin echter ging het hier gelukkig niet. - ‘Gelukkig!’, herhaalde Daniël opgelucht. - De bedoeling was, 's dichters werkkamer te laten verbouwen.

Daniël klampte zich, stom van verbazing, plotseling met beide handen aan de tafel vast. ‘Jawel, om daar een zeker soort van licht, licht uit een bepaalde windstreek vooral, binnen te kunnen laten.... - Daniël mompelde iets als bijval - ‘Licht, dat, naar de jubilaris ervaren heeft, stimulerender op zijn scheppingsdrang werkt, bevruchtender zelfs’. - Daniël knikte steeds welwillender.

‘Om kort te gaan. Ter dekking van de onkosten van die verbouwing, waarmee wij hem

natuurlijk niet zó maar - als met een boekgeschenk bijvoorbeeld - op de verjaardag zelf ter plaatse kunnen komen verrassen....'

'Natuurlijk niet, nee, dat zal waar zijn! Ha, ha! Verduiveld nog toe! Nee, pardon, ik lachte daar om heel iets anders....'

Hier drukte Daniël zich met stoel en al wat van de tafel af en begon, bedachtzaam heen en weer schommelend, de bezoeker te fixeren. 'Ik heb vanmiddag last van rare invallen. Moet U weten. Juist terwijl U het me daar over dat licht had, over dat bijzondere licht, waar onze vriend niet buiten kan.... Ja, toen herinnerde ik me plotseling, hoe een beroemde componist eens beweerd moet hebben dat hij het beste op dreef kwam - wat zeg ik? - ja, op dreef kwam, met, ha! ha!, een huilebalk op zijn schoot....! O, zeker, dat lijken ook mij twee uitersten.'

De ander maakte reeds aanstalten onverrichter zake heen te gaan.

'Neen, neen, het is niet de bedoeling mij aan een, zij het dan bescheiden bijdrage te onttrekken. Te minder, waar het feestvarken en ik elkander als studenten.... Maar ja, dat heeft hij U zelf meer dan eens verteld, en daaraan had ik dan ook de eer van Uw bezoek te danken.'

Om niet zo maar botweg na de incassering te vertrekken, bleef de bezoeker voor een portret op de schoorsteenmantel - Doortje in haar beste jaren - dralen. Een kleine vleierij zou er hier wel ingaan.

‘Een pracht-foto, van een nog mooiere....’ ‘Dat was mijn vrouw.’

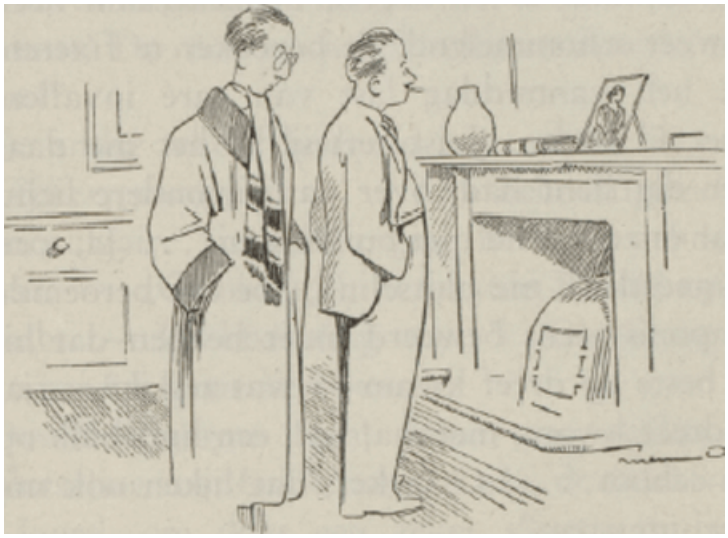

‘O, pardon.... mille fois pardon....’

‘Kom, kom, mijn waarde, niet zo somber! Zij is het nog.... En veel succes verder!....’.

Even later stond ook Daniël op straat. De sombere stilte der halfdonkere suite, de beklemmende herinnering aan de uitbouw, hadden hem plotseling schichtig gemaakt.

[V]

De huisdeur achter zich te sluiten, gaf steeds weer een gevoel van opluchting. Het was een zonnige middag geworden. Daniël had naar sommige bovenramen een hoffelijke strohoed-groet opgezwaaid.

Aan de hoek van de stille zijstraat en de boulevard trof hem opnieuw het keurige uithangbord van een schoenmaker daar. - Reparaties snel en accuraat - De hele buurt wist, dat dit: 'bijzonder langzaam en heel slordig' betekende. Bovendien stond de vent als een doortrapte afzetter bekend. Maar, tja.... Een verlopen hôtel kon al evenmin adverteren: 'Beroerd eten, diefachtig personeel, muffe kamers vol ongedierte'. - Tegen het overhand nemen ener zover gaande openhartige reclame moest het grote publiek ten slotte zelfs in verzet komen. En terecht.... Ook de waarheid heeft haar plaats en haar formaat.

Op het door de boulevard omsloten plein zag Daniël een kennis staan. Alleen opzij van een groepje mensen, die daar op de tram wachtten. Een hoge schrale gestalte met bleek gelaat, geplakt, tot ver in de nek afzakkend raafzwart

haar, een grote zwarte uilenbril voor de donker-stekende ogen. De ander moest ook hem thans wel hebben herkend, maar bleef, zonder daarvan enig blijk te geven - al was het dan slechts door zich af te wenden - strak voor zich uitstaren. - Te verbergen wat er in hem omging was de ander zo tot een tweede natuur geworden, dat hij binnensmonds, meestal bijna onverstaanbaar, sprak.

Terwijl de ander daar nog, schuin op zijn bamboe-wandelstok geleund, in het vage weg tuurde, maakte zich het geheimzinnige, dat er van hem uitging, op een wel zeer merkwaardige manier bemerkbaar. Zijn knokig hoofd, met het wat naar voren hellend zwarte bolhoedje en de grote fonkelende brilleglazen daaronder, stond - een duikerhelm gelijk - massief op

de dunne gestalte geschroefd. De eigenlijke mens had zich volkomen binnen de omhulling van het lichaam terug getrokken. Als een spion achter zijn kijkgat verschanst, bespiedde die, zonder zelf gezien te worden, thans de omgeving en kon zo het lichaam straks weer in beweging zetten, besturen en zich verder dienstbaar maken.

Zij hadden elkander reeds begroet en nog gelegenheid de bij hun oppervlakkige verhouding passende gemeenplaatsen te wisselen. Intussen voelde Daniël wel, dat hij het nu was, die angstvallig trachtte te verheimelijken hoe hij over de ander dacht en zich daardoor - op zijn beurt - steeds meer in zich zelf terug trok....

Een naderende tram maakte, gelijk te verwachten was, aan het vluchtige onderhoud een einde. Twee robots, die elkander mechanisch de hand toestaken.... Op de treeplank draaide de zwart-bleke zich nog om en riep, met een knarsende lach: ‘Mijn groeten ook aan de archivaris!’

[VI]

De archivaris, sinds lang gepensionneerd, was met Daniëls voor jaren overleden vader bevriend geweest. Hij was zes en zeventig, vrijgezel en gold ook voor de rest als zonderling. Daniël bezocht hem nog af en toe. Om een boek te lenen, een geleend terug te brengen, of - als ditmaal - enkel om even een praatje te maken.

'Ja, ja, die rakkers!', glimlachte de archivaris, wie Daniël verslag gedaan had van hetgeen de ondernemende keeshond, in zijn optimisme, overkomen was. 'Maar dat is toch niets, vergeleken bij die kettinghond. Die aan een ver afgelegen hoeve verkocht was en toen hij zich, na uren lang lopen, weer bij zijn vroegere baas kwam aanmelden, op een dracht stokslagen vergast werd! Is zo iets niet erbarmelijk? Ach, ach, die mensen toch, zou je geneigd zijn te verzuchten. - Ja, en van die andere canis, die na de dood van zijn meester op diens graf bleef liggen treuren en elk voedsel weigerde, daarvan beweren zij gladweg dat die kniezer juist daardoor toonde van minder allooi te zijn. Want de mens als denkend wezen - ja, zeker

- geeft zich niet op zo'n buitensporige manier aan zijn droefheid over.... En dat krijg je dan te horen van een trouwe man en gade die een uur na de begrafenis van zijn vrouw en nog met vochtige ogen alweer zit te dampen....'

Hier trok de spreker zijn geverfde wenkbrauwen beurtelings even op, en vervolgde: 'In die liefde voor zijn meester schijnt de hond - het is al meer gezegd - een analogon voor godsdienst te bezitten. - Aan moraal, in de vorm van schuldbesef, lijkt het hem evenmin te ontbreken. En wat denken betreft, neig ik er toe te geloven, dat, voor zover dit op de practische kant van het leven blijft gericht, het verstand van zo'n hond wel niet bijster veel voor het onze zal onderdoen. Over dat denken zelf, over de theoretische draagwijdte ervan en zo, zich dan nog eens extra het hoofd te breken, daartoe zal een hond wel niet komen. Neen, dat lijkt me niet waarschijnlijk. Maar wat verzuimt hij daardoor ten slotte?'

De archivaris had onderwijl wat rookgerei en iets drinkbaars klaar gezet en ging er thans bij zitten. Voorlopig behield hij het woord alleen. 'Ik voor mij heb het in die richting nooit verder gebracht dan tot het inzicht dat ons denken toch ten minste zó ruim diende te wezen,

om zich niet te stoten aan eigen bekrompenheid! Ik bedoel maar: zoals wij er geen reserve-hart bij gekregen hebben, zo dien ik er mij wel bij neer te leggen dat ook aan ons denken zekere grenzen zijn gesteld. Het is natuurlijk geen prettige ervaring, juist wanneer je op het punt meent te staan die zelfkant van het denken te doorbreken, tegelijk een gevoel te krijgen, alsof je bezig bent in de huwelijksnacht door het bed te zakken....'

Daniël lachte en de archivaris, die een huwelijksnacht toch eigenlijk slechts van horen zeggen diende te kennen, lachte van harte mee.

'In dit verband heeft Spinoza ergens gezegd - of is het Napoleon geweest? - dat niets de moeite om te overdenken minder loont dan de dood. Op de vraag, hoe je het best met de dood familjaar kan worden, zou van die kant hoogstwaarschijnlijk geantwoord zijn, dat je de doodsgedachte helemaal niet moest hebben.'

'Helemaal niet hebben!' - riep Daniël ongelovig uit. - 'De doodsgedachte niet?'

Neen, zo gemakkelijk liet hij zich zijn beste troeven voor het eindspel dan toch nog niet uit handen slaan.

'Nu ja', zeide de archivaris glimlachend, 'dat de doodsgedachte levenskrachtiger blijkt te zijn en hoger in aanzien staat dan zelfs het Geloof,

behoeft ons, na al het gebeurde, niet te verwonderen. Het Geloof mag je tegenwoordig openlijk en straffeloos ondermijnen en verguizen. Maar waag het eens, de doodsgedachte voor een dwangvoorstelling te verklaren, die met wortel en tak uitgeroeid dient te worden, dan zal men je nog altijd wel voor stapelgek verslijten!'

'En, mijns inziens, terecht!', wierp Daniël,

met een warm hoofd, daartegen in. 'Want hoe kan nu ook iemand, bij voorbeeld, de natuurlijke gevolgen van zijn eigen overlijden in twijfel trekken? En gesteld, zo'n doods verachter brengt het werkelijk daartoe, dan nog zal hij wel evenmin als de gewone stervelingen verzuimen - ha, ha! - bijtijds zijn testament te maken. En zodoende toch weer zich zelf tegenspreken!'

'Tegenspreken?', vroeg de archivaris onver-

stoorbaar. ‘Zich zelf? Neen, Daniël, dan kun je even goed volhouden dat een begrafenisondernemer die met de doodsgedachte afgerekend heeft zijn bedrijf niet langer zou mogen uitoefenen! Neen, dat schijnt me er op neer te komen, water en olie te willen vermengen. Kijk eens hier, beste jongen’, - de spreker stond op en begon door het vertrek heen en weer te lopen - al kan ook ìk op mijn leeftijd soms het gevoel niet van me afzetten, reeds ergens in het heelal verplaatst te wezen, zonder me daar voorlopig nog te kunnen oriënteren, daarom ga ik op zulke ogenblikken in het kleine stukje van het heelal, dat toevallig mijn eigen vertrouwde buurt hier is, nog niet naar de weg lopen vragen! Misschien, dat het later nog wel eens zo ver komt.... Maar, - en hij lachte opnieuw -, genoeg van dit register. Ik hoop niet, dat dit Frankenwijntje je te pittig wordt? Kom je nog steeds zoveel in de duinen?’

Even overlegde Daniël nog, of hij de ander toevertrouwen zou wat hem er dien morgen overkomen was. Maar het leek hem beter, een onderhoud af te breken dat hem aantrok en afstuitte tegelijk. Want hetgeen nog sluimerde in zijn geest werd er slechts door opgeschrikt, de verwarring van zijn denken daarna er te groter om. Ook had hij menen waar te nemen

hoe op de grote blauwgrijze tabaksrookkringen die er in de kamer dreven iets van de ogen, de mond, de handen van de archivaris mee rondzweefde. Zoals die zwarte kennis van daar even zich in het lichaam wist te verschansen, zo scheen de ander, op zijn hoge leeftijd, er zich soms reeds buiten te wagen....

Een voorwendsel, om eveneens op te staan en afscheid te nemen, was spoedig gevonden.

[VII]

‘**D**at die twee samen op stap gingen, is zeker een eeuw geleden!’ Dit gedenkwaardige feit werd aan de vergetelheid ontrukt door het ‘geweten der straat.’ In de wandeling kortweg ‘het geweten’ genoemd. Een matrone, die de tijd trachtte te verschalken, door van haar, met drie spionnen voorzien, balcon, het weinige wat er in deze stille buurt voorviel, rusteloos te verkennen.

Ditmaal waren het Doortje en Daniël, bezig het schuin tegenover de erker liggende benedenhuis te verlaten, die haar gespannen aandacht hadden. Het oordeel der matrone was reeds lang ten gunste van Daniël uitgevallen. ‘Hoe galant en kittig is hij toch!’

Daniël had, met brede armzwaai en halve buiging, Doortje de voorrang naar de straat gegund. Hij droeg een vlotte gleufhoed met een veertje, een keurig in de plooi gehouden wandelpak en over de linkerschouder aan een zwarte riem een foto-toestel. Zonder de gouden, ietwat scheef staande lorgnet, zou de lange, kaarsrechte gestalte met de helderblauwe

vorsende blik, de indruk van een hoog militair in burger hebben gemaakt.

Doortje, nogal gezet, in een nauw aansluitend tailormade, een vloeipapier met bloemen in de hand, was bijna twee hoofden kleiner dan haar man.

'Welk een ongelijk paar! Ze konden niet eens behoorlijk gearmd lopen. Kinderen waren er dan ook niet. Jaren lang op prolongatie geleefd. Het kon niet op. Dan, in eens, platzak, en in dat goedkope benedenhuis daar met uitbouw beland. Hoe al die meubelen er in waren gegaan.... Architect was hij niet, maar toch zo iets. Soms stond zijn naam bij de kruisraadsels in de courant. Veel om handen had hij dus blijkbaar niet. Dat vrouwtje was van veel minder komaf. Voor model gezeten, misschien wel erger nog. Ja, ja,.... Maar haar huishouden kon er mee door.... Toch morgen eens proberen te horen te krijgen, waar het stelletje heen geweest was!'

Doortje en Daniël, onbewust van de doopceel, die zo grondig omtrent hen beiden werd gelicht, zetten intussen hun wandeling voort. Nu uitgemaakt was, dat zij met een omweg, door het bos, naar die verjaarpartij zouden gaan, bleek er van hun toch reeds zo schaarse ge-

sprekstof weinig meer over. Trouwens, om te praten liepen zij gewoonlijk ook te ver uit elkaar. Aan sommige straathoeken gaf Daniël met de punt van zijn bamboe wandelstok de richting aan die ze in moesten slaan.

In het bos werden zij twee keer gegroet.

'Een kellner', antwoordde Daniël beide malen, op Doortjes vragende blik, kortaf. Twee kellners op zo'n klein traject leken Doortje meer dan genoeg. Zij lachte fijntjes.

Bij de tennisbanen bleven ze een ogenblik toekijken. Dan kwam er een open terrein, waar gevoetbald werd. Voor deze ruwe sport voelde Daniël niets; eerlijk gezegd, hij keek er op neer. Juist terwijl hij dit nog eens voor zich zelf nader motiveerde, bleef zijn hoofd - na een alles overdonderende schok - als een sidderend espenblad natrillen. Een ogenblik had hij grote moeite om zich staande te houden. 'Dat is nog goed afgelopen!', hoorde hij roepen.

Over het rasterwerk heen was de grote lederen bal in volle vaart op zijn gezicht terecht gekomen, en - door het vlakke stuk jukbeen onder zijn rechter oog afgeketst -, nog op eigen kracht weer binnen het voetbalterrein beland. Zijn gleufhoed was tijdens de schok geen haarbreed verschoven, zijn wiebelende lorgnet er zelfs niet door afgevallen. Daniël betastte zijn

gezicht. Nergens een schram, of ook maar een bultje. Het leek een wonder; het had zich zo snel en onopgemerkt afgespeeld, dat Doortje, terwijl zij reeds verder liepen, zich het geval eerst nog moest laten uitleggen.

‘Mijn neus had er gladweg af kunnen wezen!’ ‘Stel je voor!’ Zonder overgang begon Doortje van harte te lachen. Daniëls ogen flakkerden onheilspellend. Tot een woordenwisseling in het publiek echter kwam het ditmaal niet. Zij hadden zich verlaat en haastten zich, somber zwijgend, naar de stad terug. Af en toe betastte Daniël nog voorzichtig zijn gezicht, dat

alleen maar was gaan gloeien. Misschien ook wel van ingehouden woede.

Er waren nog al wat mensen. Behalve de jarige en diens vrouw - een vriendin van Doortje - kende Daniël niemand. De grote bovenkamer aan de straat stond reeds vol rook. Door de tabakslucht mengde zich de geur van sterke drank. Na de wederzijdse voorstelling, het overhandigen der bloemen en nadat de nieuwe bezoekers plaatsen waren ingeruimd, bleef het algemene, heen en weer deinende, gesprek aanvankelijk zonder samenhang. Over Daniëls kunststukje met de bal werd uitbundig gelachen.

‘Een zeeleeuw had het U niet kunnen verbeteren!’, meende een der dames.

Gramstorig keek Doortje op. Deze indringster diende terstond onder streng toezicht te worden geplaatst!....

Pas toen er niemand meer werd verwacht, nam het onderhoud de vorm aan van een gemengd debat. Naar mate de drank zijn uitwerking begon te doen, werd het thema diepzinniger. De politiek had voor de mystiek van het droomleven plaats gemaakt. De heren wedijverden, daar omtrent hun mening te berde te

brengen, of die van een ander te weerleggen. De theorie van Freud werd voorzichtig omzeild, om geen aanstoot bij de dames te wekken, die trouwens spoedig de voorkeur aan een babbeltje over huislijker dingen gaven.

‘Je kunt ook dromen dát je droomt.’

‘Niet alleen dat. Maar dan nog eens weer. En zo steeds door.’

‘Nou, nou,.... niet al te hard! Het is al welletjes, wanneer je dubbel droomt. En dat zelfs doe je in de regel niet.’

‘Het vreemdste lijkt toch wel, dat je ook kunt dromen nièt te dromen.’

‘Dat kan niet!’

‘Kan niet? En als je dan droomt, ergens naar bed te gaan en daar in een droomloze slaap te vallen.... En als je je dat, bij het ontwaken - nog altijd in die éne droom, wel te verstaan - herinnert.... Wat heb je dan anders gedaan, dan te dromen, nièt te dromen?’

‘Tot slapen gaan en weer opstaan, zó ver komt het in één en dezelfde droom niet.’

‘O, niet? Maar wanneer ik je dan vertel, dat ik laatst gedroomd heb, drie dagen lang voor zaken op reis te zijn. Naar verschillende plaatsen. Drie dagen achter elkander! In twee hôtels geslapen, en steeds maar voor zaken onder weg....!’

‘Daar zal je vrouw wel geen steek van geloofd hebben!’

Daniël hield zich voorlopig op de achtergrond. Hallucinaties zouden hier wel geen aftrek vinden, tenzij er in hetzelfde tempo verder gedronken werd.

In handbereik van de gastheer stond een miniatuur vaatje met nikkelen kraantje op een dwarsvoet. De jarige lette er voortdurend op of de heren nog wel voorzien waren.

Zo kwamen zij uit hun droombespiegelingen weer gemakkelijker op de begane grond terecht.

‘Is het niet typisch’ - werd er dan ook even later opgemerkt - ‘dat wij van onze tegenvoeters denken dat die met hun hoofd omlaag aan de aarde hangen.’ - Ter illustratie keerde de spreker, met een schuine blik naar het vaatje, zijn leeg glas onderste boven naar de grond. - ‘Terwijl die van ons, als antipoden, weer hetzelfde moeten denken.’

‘Alles verbeelding! Schenk hem liever nog eens in!’

‘En de bolvorm van de aarde dan?’

‘Vroeger dachten ze, dat de aarde zo plat als een pannekoek was. En toch ging alles zijn gewone gang. Er afvallen deed ten minste niemand!’

‘Van de aarde gesproken. Hoe jong zou die nog wel zijn?’

‘Hoe jong? Ha! ha!, neen, die is goed! Hoe oùd, bedoel je zeker toch?’

Maar reeds wierp een ander daartegen in: ‘Oud of jong is ook maar betrekkelijk. Bij een toekomst als de aarde nog voor zich heeft.’ ‘Daar heb je het. We weten niet, waar we vandaan komen, en evenmin waar we heengaan.’

‘Het hele leven is één groot raadsel!’

Het ogenblik leek aangebroken om een heildronk op het echtpaar uit te brengen. Staande werd er geklonken. Nog tal van jaren in gezondheid samen, en veel geluk! De glazen werden geledigd. De heren verdrongen zich om het vaatje. Sommigen voorzagen zich van een nieuwe sigaar. Weldra had een ieder weer plaats genomen.

‘Geluk, wat is geluk?’ Door het rookgordijn, dat thans in de kamer hing, leek deze vraag, op holle toon gesteld, uit een grafgewelf te komen.

‘Hè, toe nou, Daan, neen, nu is het genoeg!’ ‘Foei!’, - viel een der dames, niet zonder leedvermaak, Doortje bij - ‘en zo iets vraagt nog wel een getrouwde man!’

Daniël had zich tot nu toe meer voor het vaatje dan voor het ietwat verwarde debat geïnteresseerd. Maar, geheel volgens zijn verwachting, was ook dit thema nog even welkom als een opnieuw gevuld glas. Van geluk naar de godsdienst en geharrewar, was nog slechts een stap. Na enige discussie, waaraan thans ook de dames deelnamen, werd er ten slotte geïnformeerd wat dan wel de mening van de vrager zelf over dit probleem was.

Daniël, die zijn glas nog eens zag vullen, staarde, in zijn stoel achterover geleund, naar het plafond. ‘Ik geloof’, antwoordde hij, - de punten van zijn lange vingers tegen elkander drukkend - ‘dat geluk alleen maar is te vinden in het besef van de mogelijkheid van zijn bestaan.’ - Hij glimlachte diepzinnig. - ‘Geluk te willen hèbben’, - hier deed hij een graai de lucht in - ‘gelukkig te willen zìjn dus, anders dan door dit besef alleen, lijkt mij, zo niet een aanmatiging, dan toch’ - hij pauseerde om de indruk, door zijn woorden gemaakt, gade te slaan - ‘dan toch op z'n minst een vergissing.’ Het glas, dat hem aangereikt werd, zette hij achteloos op zij. ‘Meer ben ik’, - besloot hij kordaat - ‘in dit opzicht nog niet te weten gekomen.’

‘Dus U is, wanneer ik het wel heb, idealist?’

Daniël maakte een lichte buiging. Maar een spottende blik van Doortje in zijn richting deed het raadzaam voorkomen de ander wat te temperen.

‘Idealist? Ja, en neen. Dat wil zeggen. Met de mogelijkheid, dat geluk niet bestaat, dient tevens rekening te worden gehouden.’ - Werktuigelijk had Daniël zijn glas ter hand genomen. - ‘Misschien is het er wel, misschien ook niet. Het een niet zonder het ander.’

‘Maar dan is Uw toch al zo onbaatzuchtige opvatting van geluk bovendien nog speculatief ook. Wanneer U in alles zo matig is!’

‘Speculeren’, - merkte Doortje, opgestaan, schamper op - ‘is soms alleen reeds meer dan genoeg.’

Ook Daniël was overeind gekomen.

‘Op onze speculatieve idealist! Op een idealistische speculant!’

Gaarne was Daniël nog wat gebleven. - Juist door het spottende van deze uitroepen, waarmee men zich om hem verdrong, voelde hij zich op dreef komen in dit gezelschap.

Maar het was tijd om afscheid te nemen. Want Doortje en Daniël waren niet te eten gevraagd. De schijn zelfs diende dus vermeden dat er van hun kant op werd gewacht of een uitnodiging daartoe nog wilde volgen.

[VIII]

Terug waren zij met de tram gegaan.

Lichtelijk onder de invloed van het gulle onthaal, toonde Daniël zich voor Doortje uitermate bezorgd. Zit je wel goed? Tocht het daar niet?

Fijntjes lachend had Doortje eens rondgekeken, of deze attenties, misschien langs een omweg, in andere richting bedoeld waren. Ook nog nadat zij, in de buurt van hun huis, de tram verlaten hadden, bleef Doortje op haar hoede. Daniël liep, in gedachten verzonken, wat van Doortje af.... Een geslaagde middag. Behoorlijker gezelschap, dan te verwachten. Een ingenieur.... De snuiter, die hem idealist gedoopt had, doctorandus.... Idealist....? Nu, ja, zo iemand, die van de werkelijkheid tegelijk de schijn doorziet.... Waarom ook hìj dan niet....? Opnieuw glimlachte Daniël, licht gevleid.... Hier ontving hij plotseling een por in de zij.... ‘Ga liever samen naar een hôtel!’, hoorde hij, ruw uit zijn behagelijk gemijmer opgeschrikt, Doortje smalen. Zó luid, dat het ook de voorbijgangster niet ontgaan kon zijn, van wie zij meende, dat die een toe-

schietelijk lachje aan Daniël had ontlokt.... Een dergelijke spontane erkenning van zijn onweerstaanbaarheid voor het schone geslacht was Daniël in het openbaar sinds maanden niet meer te beurt gevallen. Hij kreeg het gevoel, of hem een brandnetel in de keel zat, en begon de bamboestok reeds vaster te omklemmen. Maar tot schandaal op straat mocht het, zo dicht in hun eigen buurt, niet komen. Onder beklemmend zwijgen bereikten zij het huis.

Eenmaal binnen, besloot Daniël het voorgevallene te verkroppen. Tegen deze kwelgeest viel toch niets meer te beginnen. En meer dan hij zelf misschien, had Doortje onder haar volkomen ongegronde jaloezie te lijden.... Ongegrond? Volkomen? In gedachten ontrouw worden, is dikwijls erger dan werkelijk zondigen. Er bleek nog wat onder de kurk te wezen. Met een borrel en de courant bleef Daniël op het middageten wachten.

Weldra nam een kruiswoord-raadsel zijn aandacht volop in beslag. Hij keek alleen nog maar dreigend op, wanneer in de keuken uitdagend met vaten werd gerammeld. Het meisje had haar vrije dag.

Terwijl Doortje het eten opbracht, scheen ook zij het gebeurde vergeten. Gedurende de rest van de avond, die zij, als gewoonlijk, bijna

zwijgend doorbrachten, had hun samenzijn niets bedrukkends meer. Praatten zij toch weer even, zo gebeurde dit minder zakelijk, met nog iets van een vroegere, warme ondertoon.

In Doortjes spottende oogopslag meende Daniël soms de mogelijkheid voor een nog hechtere toenadering te zien. Dan verborg hij zich snel weer in zijn raadsel-combinaties, hopende zich - wat Doortje betrof - vergist te hebben. Of hij werd, het onderhoud voortzettend, overdreven hoffelijk, en sprak haar af en toe zelfs met ‘Mevrouw’ en ‘U’ aan.

In de uitbouw was het dan toch nog bijna tot hatelijkheden gekomen. Na een klagelijk opgeworpen vraag van Doortje: of het toch misschien niet beter zou wezen, voortaan er maar van af te zien, samen over straat te gaan. Want, o!, wat had zij die middag door Daniëls schandelijk optreden weer moeten uitstaan! Voor een behoorlijke woordenwisseling echter was het optrekje te gehorig. Eenmaal te bed, vermeden zij angstvallig, voor zover een gemeenschappelijke slaapgelegenheid dit toeliet, zich bemerkbaar te maken. Elk door hen veroorzaakt geluid, ook het geringste, werd tot een wederzijdse aanklacht. Vol gespannen haat....

Half in de kussens overeind, bleef Daniël voor

zich uitstaren. Hij merkte nog, hoe Doortje, na een zware zucht, als zonder overgang insliep. Op hetzelfde ogenblik moest er een zomers landschap om hem open zijn gegaan. Ontwaarde hij een grote boerderij met een vreemd luifeldak. Door wuivend geboomte omgeven.

Aan een tintelende vaart. Wit lichtende wolkenstoeten trokken er over. Op het erf rukte een waakhond aan zijn ketting, alsof hij lucht van de nadering van een vreemde kreeg.... Herinnering....? Daniël had een hofstede met een dergelijk dak nooit van te voren ergens gezien. Hallucinatie....? Maar van waar dan thans het onafwijsbare gevoel dat hij zelf de vreemdeling was die zich, langs het water daar,

naar die boerderij onderweg bevond?.... Zo onverwacht als het beeld opgedoemd was, even plotseling werd het weer weggevaagd. De illusie echter bleef, dat hij intussen, hoe kort dan ook, hier, in de donkere uitbouw en tegelijk ergens, ver weg, vertoefd had. - Tegelijk? - Maar zo iets bestond immers niet!

En toch, Daniël, waar was je dan, wanneer je, zonder aan iets bepaalds meer te denken, ten hoogste nog met de woordloze spanning van een vraag in je hoofd volkomen met de omgeving gebroken had? Niets meer zag, niets meer hoorde?

Daniël luisterde gespannen in het duister.

Ja, Daniël, waar anders vertoefde je toen, dan reeds in het nergens. Slapen deed je niet. Bewusteloos of dood, was je evenmin. Je leefde nog, en toch, wat bleef er zo van plaatsverschil over?

Nergens! - Om dit éne ondoorgrondelijke woordje begonnen Daniëls gedachten om en om te cirkelen. Ongemerkt verstreek de tijd.

In het bed aan zijn zijde was Doortje ontwaakt. Zij zocht zijn hand.

‘Zit je nog te kamperen?’ Zo noemde Doortje Daniëls urenlang slapeloos in donker half overeind zitten.

‘Ja, ik had nog wat bij een boerderij te doen. Maar nu licht ook ik het anker. Rust zacht!’ ‘Dat staat op zerken. Zover zijn we nog niet. Goede nacht!’

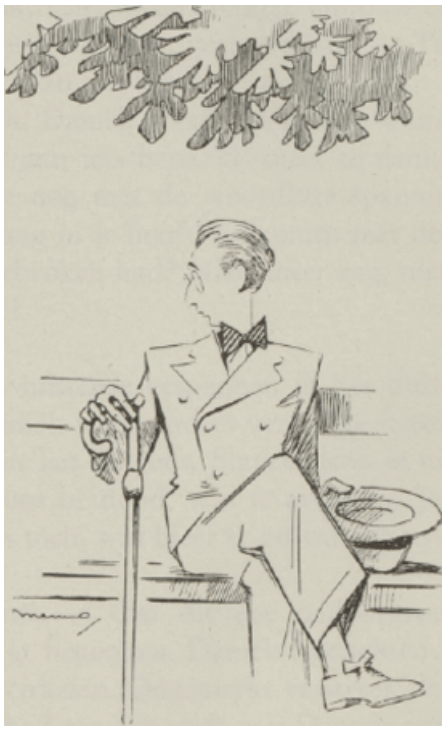

[IX]

Doortje had een zenuwarts opgezocht, die - blijkens een advertentie - ook voor huwelijksmoeilijkheden raad wist. De vreemde uitlatingen en het onberekenbare gedrag van Daniël begonnen haar steeds meer te verontrusten. Zij had erg tegen dit bezoek opgezien en was er waarschijnlijk zonder de aandrang van enkele familieleden niet toe gekomen. Volgens die kant echter, en ook naar het oordeel van een oudere vriendin, zou het wel eens op een catastrophe kunnen uitlopen. Om enige ruggesteun te hebben, had zij zich door haar vader doen vergezellen. Met tegenzin was de oude man in de wachtkamer achter gebleven. Daniëls eigenaardigheden leken hem nog eerder te verdragen dan Doortjes jaloezie.

In haar verwachting, aanvankelijk onbelemmerd het woord te kunnen voeren - Doortje was er bespraakt genoeg voor - werd zij teleurgesteld. De arts volgde een vast schema.

Een korte inleiding harerzijds werd onderbroken voor het stellen van algemene vragen. Ook haar eigen leeftijd moest Doortje opgeven.

Haar gelaat betrok. Zij was enige jaren ouder dan Daniël.

Welk beroep haar man uitoefende? In verband met het in rekening te brengen honorarium leek het niet ongunstig ronduit te kunnen verklaren dat Daniël niets om handen had. Hun inkomsten waren gering. Hier trof Doortje een eigenaardige blik.

Nu ja, werken, op zijn manier, deed hij wel. Zo was hij aan een groot boek bezig, schreef soms bijdragen voor een encyclopaedie, en hield ook lezingen voor de radio.... Wel, kijk eens aan; en waarom dit niet terstond te zeggen? Neen, opbrengen deed dit alles zo goed als niets. - En de radio dan? Die betaalde toch flink!

Doortje aarzelde even. Met die radio-toespraken was het zo, dat die thuis gebeurden. Wat zou dat, zo doen ministers het ook.

Doortje lachte. Ja, ze moest er nu zelf om lachen. Maar het was zó, dat in de uitbouw - ze bewoonden maar een heel goedkoop huis met uitbouw - dat daar een soort van microfoon was opgesteld. Maar een stomme. Die dus nergens gehoor vond.... De arts werd aandachtig.... En daar oefent zich dan mijn man. Voor later.... Als hij eenmaal uitgenodigd wordt, om uit dat grote boek voor te dra-

gen.... Weer lachte Doortje, onbeholpen thans.... Met een wekker, om zich vooral aan de voorgeschreven tijd te houden....

‘Met een wekker; ja, waarom ook niet....’, merkte de arts droogweg op, alsof die wekker voor hem de natuurlijkste zaak ter wereld was.

‘- Drinkt Uw man?’ - Doortje werd plotseling

weer ernstig. - ‘Ik bedoel, overmatig?’ ‘Neen, gelukkig niet.’ - Pauze - ‘Trouwens hij kan bijzonder veel verdragen, eer men iets aan hem begint te merken.’ ‘Maar heeft U, wanneer het eenmaal zover is, daar soms last van?’ Doortje zweeg. ‘Ik bedoel, komt het dan tussen U beiden wel eens tot minder verkwikkelijke tonelen?’ Doortje loog: ‘O neen, nooit.’

De arts wuifde achter zijn lessenaar met een vel papier: ‘Avanti! En hoe is het met de echtelijke omgang?’ - Doortje staarde de arts verwilderd aan.... ‘Met wat?’

‘Kom, U begrijpt me wel. Het sexuële is nu eenmaal een belangrijke factor bij een eventuele ondermijning van het zenuwgestel. Daar laat zich hier niet omheen praten. Hoe kan ik anders een voorlopige diagnose stellen? En dat zal toch wel het doel van Uw bezoek geweest zijn?’ - Doortje knikte.

‘Gebeurt die omgang normaal, of openbaart de patiënt....’ Zij kreeg een schok.... Even bleef Doortje sprakeloos van verbazing. Toen barstte zij los: ‘Ik begrijp U helemaal niet, dokter. Maar als U daaromtrent beslist iets weten moet, hoe pijnlijk mij dat dan ook is.... maar omgang in die zin hebben wij reeds jaren niet meer.’

De arts begon heen en weer te lopen.

‘Ligt dit aan U?’ ‘O, neen....’ ‘Slaapt U separaat?’ ‘Neen....’ ‘Heeft Uw man soms vroeger iets gemankeerd?’

Dit verhoor, dat geen einde wilde nemen, begon Doortje tot een kwelling te worden. O, was zij maar weg gebleven! ‘Neen, neen, dokter’, stamelde zij ten slotte ‘daar weet ik alle-

maal niets van.' In haar radeloosheid was zij vuurrood geworden.... De vrouw scheen evenmin afkerig van een glaasje.

De arts bleef midden in de kamer staan; glimlachte.... 'Maar als U dan nergens last van heeft, dan van wat koudbloedigheid en dwaze invallen....' Hij fronste de wenkbrauwen om te kennen te geven: Mijn tijd is kostbaar. Zo echter liet Doortje zich niet afschepen. Het hoge woord moest er uit. Het woord, waardoor zij voor die aandrang van buiten af gezwicht was.... 'Maar, dokter, daarom kan hij toch wel krankzinnig wòrden!'

De arts haalde de schouders op. 'Om dat te kunnen beoordelen, zou ik Uw man hier moeten hebben. Hem dienen te onderzoeken; met hem-zelf praten.'

'O, neen.... meneer.... dokter.... pardon.... O, neen, dat gaat niet! Om 's hemels wil!, wanneer hij ook maar te weten kwam, dat ìk hier achter zijn rug geweest ben, dan.' Doortje begon vertwijfeld op haar zakdoekje te bijten, terwijl uit haar ogen nog slechts zinloze angst sprak.... De ander scheen toch niet zo'n lammetje te wezen, als zijn bezoekster het had willen doen voorkomen.

Langzaam vond Doortje haar zelfbeheersing terug. 'Neen, dokter, dat gaat niet', herhaal-

de zij mechanisch. ‘Maar, maar heeft U dan niet genoeg aan wat ik U zelf reeds gezegd heb?’ Als bevrijd kwam zij overeind. ‘Heb ik U dan niet gezegd, dat hij beweert.... Maar neen, het voornaamste heb ik in mijn verwarring nog vergeten. Soms beweert hij, op twee verschillende plaatsen tegelijk te kunnen zijn. Midden onder een gesprek kijkt hij me dan plotseling op zo'n griezelige manier aan, en vraagt: weet je, waar ik nu ben? En dan begint hij die andere plaats haarfijn te beschrijven....’

De arts werd weer aandachtig. ‘Gaat U nog eens zitten.’ Zelf nam hij weer aan zijn lessenaar plaats.

Doortje vervolgde: ‘Kort geleden nog hield hij vol, er niets meer van te geloven, dat hij, wanneer hem aan zijn schrijftafel plotseling iets overkwam, dat hij dan, als ieder ander onder dezelfde omstandigheden, een lichaam - kadaver noemde hij het - zou achterlaten.... Toen ik daarop trachtte hem die onzin uit het hoofd te praten, begon hij wat te schipperen. Nu goed dan, gaf hij ten slotte toe, misschien was het in zijn geval toch wel zo, misschien ook niet.... Maar dokter, wat zijn dat nu eigenlijk voor gesprekken?’

‘Zijn daar wel eens getuigen bij?’

‘Neen, daar past hij wel voor op!’

‘Kunt U het niet zo inrichten, dat daar bij gelegenheid, buiten zijn medeweten, toch iemand bij aanwezig is? Achter een gordijn, of zo?’

‘Om 's hemels wil, dokter! O, neen, dat durf ik niet.’

De arts maakte een paar notities.

‘En zulk gebazel jaagt U schrik aan?’

‘Niet zo erg meer als in het begin. Een mens went ten slotte aan alles.... En toch, wanneer wij 's avonds alleen in het stille huis zwijgend bij de lamp zitten, en ik kijk mijn man dan soms even tersluiks van ter zijde aan.... En dan plotseling de verdenking bij mij opkomt, dat daar misschien een krankzinnige tegenover me zit.... Misschien! O, dokter, deze onzekerheid.... en dan zo met hem alleen.... Ja, dan kan ik toch soms ontzettend bang worden....’

Doortje bracht haar hand even aan de ogen. De arts scheen getroffen. Hij glimlachte vergoelijkend.

‘Luistert U nu eens kalm.... Heeft U nooit het gevoel gehad, dat dit rare optreden en die wartaal, de microfoon en de wekker, dat dit alles slechts simulatie is, er op berekend U schrik aan te jagen. En U er zo toe te brengen,

pogingen in het werk te stellen, om van Uw man af te komen? Dat zou hem de moeite besparen, zich van U te ontdoen.'

'Maar dokter....!' Verontwaardigd was Doortje opgestaan. Zich van zijn lessenaar verheffend, kwam de arts haar halverwege tegemoet.

'Verstaat U mij niet verkeerd, mevrouwtje. Maar als psychiater en na hetgeen ik omtrent de patiënt van U gehoord heb moet ik ook deze mogelijkheid open laten. Vergeet niet, hoe angstvallig Uw man er op bedacht is, die vreemde praatjes alleen maar met U onder vier ogen te houden! En dan, misschien is U hem, om welke reden ook, in de weg....'

Doortjes ogen begonnen opnieuw te rollen.

'Nodig ten minste,' ging de arts onverstoorbaar voort, 'nodig, in zeker opzicht dan, heeft hij U reeds niet meer. Hier gaapt een hiaat. Een hiaat, dat door de verwaarloosde partij niet altijd even rustig verdragen zal worden....'

Doortjes trekken verhelderden zich. 'Vooral wanneer het een gezonde, nog betrekkelijk jonge man betreft.' Doortje knikte gretig.... 'Soms geeft dat tot jaloezie aanleiding, die dan weer voor de andere partner ondragelijk wordt. Er zijn nu eenmaal mannen, voor wie

een door jaloezie aangevreten huwelijk een hel op aarde is, waaruit zij zich, tot elke prijs, zullen trachten te bevrijden. O, neen, dat kan niet persoonlijk bedoeld zijn. We hebben hier met zoveel facetten te doen!'

Doortje stond op hete kolen. Bij de dubbele deur der spreekkamer, boog de arts zich nog even naar haar over: 'Voor een echtscheiding kunt U, uit de aard der zaak, beter bij een advocaat te biecht.' Hij beheerste de situatie volkomen.... 'Neen, neen, laat U maar, dat komt in orde....'

In de wachtkamer was Doortje nog zo ontdaan, dat zij zich even van poeder en lippenstift moest bedienen. Haar vader was er ingedommeld.

Eenmaal op straat wilde Doortje niets loslaten. De oude man drong niet verder aan. Hij had niets tegen Daniël, al was het ook een raar stuk schoonzoon. Daarom vroeg hij slechts: 'Ben je eerlijk geweest, Doortje? Neen, het is maar, dat zo'n vreemde dokter geen scheve kijk op Daniël krijgt.... Ook jij hebt je gebreken.'

'Die kerel is niet goed bij zijn hoofd!' antwoordde ze verontwaardigd.

[X]

De verlofganger was te laat. Naast het biljart zat Daniël op hem te wachten.

'Meneer zal wel ieder ogenblik komen', meende André, die de ballen maar alvast bracht. In het koffiehuis was het nog stil en zo bleef er even gelegenheid voor een praatje. Zij kenden elkander reeds lang en in de bejaarde kellner meende Daniël soms een verwante ziel te ontmoeten. Na gedurende enkele maanden rust genomen te hebben, had André, ondanks de protesten van zijn vrouw, het rentenieren toch weer voor een betrekking verwisseld. Thans kwam dit thema ter sprake.

'Ik had me wonderwat van die vrijheid voorgesteld. Dat een mens zich zo vergissen kan! Maar eenmaal aan een druk bedrijf gewend en dan werkeloos, meneer, het was verschrikkelijk. Een straatslijper ben ik niet. De eenzaamheid buiten, zee en polder maken me melancholiek. Dus werd het meestal thuis hokken. Maar daarvoor moet je er liefhebberijen op na houden. Duifjes melken, postzegels verzamelen en zo. Maar voor zulk gebeuzel deug ik niet. Lezen kan je ook niet uit den treure. O,

wat kreeg ik het benauwd! De vrouw, steeds de handen vol, zit je maar in de weg. Pas wanneer ik de deur achter me toetrok, ademde ik wat op. Nauwelijks de sleutel in het slot, of ik stond weer onder druk. Jawel, al zet U ook grote ogen op, zo was het en niet anders. Met de stemming in huis ging het steeds meer onder nul, en dat tussen twee mensen die anders nooit een woord hadden gehad. Dat loopt dik mis, voelde ik wel, want zo'n toestand, meneer, heeft al heel wat onheil gesticht. Er uit, er uit, weer naar het bedrijf, was het enige, waarvoor ik ten slotte nog oren had. Maar toen ik er met mijn vrouw over begon, kwam haar vroegere achterdocht weer om de hoek. En dat tussen mensen op onze leeftijd! Wilt U geloven, meneer, dat ik, zo levenslustig als ik ben, soms, alleen thuis, op onzalige gedachten kwam. Gekheid natuurlijk. Maar U begrijpt wel, toen heb ik er stoom op gezet. Hier kon ik elk ogenblik weer terecht, al zijn mijn kellnersjaren ook geteld....

Een mooi beroep, meneer, voor wie er behoorlijk zijn weg in vindt. Het brengt veel afwisseling, en zo heb ik heel wat van de wereld gezien. Je doet talen- en mensenkennis op. De ‘Lehr- und Wanderjahre’, niet waar? Tot je hokvast raakt. Maar als ik, ook uit die latere

tijd dan weer, aan de vele heren - waaronder hooggeplaatste - denk met wie ik op goede voet raakte. Oppervlakkig, uit de aard der zaak. Daarvoor moet een kellner nu eenmaal tact hebben.... Maar dan zeg ik nogmaals, een aantrekkelijk vak, meneer, waarvan ik nog geen afstand kan doen en nooit spijt zal ondervinden het gekozen te hebben.... Want juist dat oppervlakkige in de omgang met mensen, meneer, dat is iets voor mij. Erg intiem worden ligt me niet. Eigenlijke vrienden heb ik me nooit gemaakt. Als jongmens was ik dan ook van plan, vrijgezel te blijven en het tot mijn einde met een degelijk kosthuis, of een klein logement desnoods, voor lief te nemen. Maar tja, idealen, niet waar, die zijn er nu eenmaal om ze niet te bereiken.'

André was tegen de rand van het biljart gaan leunen. De verlofganger vertoonde zich nog steeds niet.

'Maar, zoals ik zei, behoorlijk blijven. Kellners, meneer weet het zelf, staan in de zaak dikwijls aan de verleiding om te knoeien bloot. Bij het incasseren, wanneer er door sommige gasten wat veel gedronken is, bij de afrekening aan het buffet niet minder. Een kellner verdient in de regel flink, maar dat soort van bedriegers sleept veel meer in de wacht. Buiten

de zaak, begint de verleiding dan pas goed Door zijn ruime duiten kan zo'n slampamper zich allerhand permitteren, met lichte-kooien aanpappen en desnoods een exemplaar daarvan een tijdje voor zijn eigen alleen hebben. Wordt het geknoei ontdekt, dan komt hij op straat te staan, en niet zo vlug weer in het

vak terecht. Het paartje is intussen aan elkaar gewend geraakt, de faux menage afbreken willen ze niet, geld echter moet er zijn. Meneer blijft zijn eisen aan het leven stellen. Handenarbeid is hem te min en voor werk dat slechts een schijntje oplevert vergeleken bij wat hem bedrog van te voren inbracht, is hij niet te vinden.... Wat is zo het eind van het lied? Het

wijf weer de baan op, de vent maquereau.... Te lui om aan te pakken, blijft dat mispunt de gebraje haan uithangen op kosten van zo'n vrouw....' Daniël trok de wenkbrauwen op.... 'Te weten waar zulk geld vandaan komt, meneer, en het je dan toch laten welgevallen.... Bah!'

Aan André's fijngevoeligheid in die richting kon de lichte ontstemming niet ontgaan die er even in zijn toehoorder opkwam. 'Meneer zal opgehouden worden'. Hij lachte vergoelijkend. Hier leek wat opfleuring gewenst. 'Vertelde ik U al, dat er zo'n spannetje naast ons is komen wonen? Neen, nu, dat moet U dan toch nog even horen.... Kort en goed, die vrouw had zo'n vampier er toe gebracht, met haar te trouwen. Maar zij hield de lijntjes strak. Of die kerel kellner geweest was, weet ik niet. Maar hij moest weer aan de slag. In een fabriek. Toen werd, vergeleken bij vroeger, schraalhans spoedig keukenmeester. Want voor 's avonds weer op hoeken staan, liet zij zich niet meer vinden. Zij was een eerbare vrouw geworden, en wilde het blijven. Dat is toch te begrijpen, nu ze eenmaal weg was uit die poel. Dreigementen, mishandeling, werkten niets meer uit. Ze hield voet bij stuk. Haar huishouden kon door een ringetje.... Tot zij er achter kwam, dat die

rotvent, haar man, zich door een van haar vroegere vriendinnen toch weer af en toe liet stoppen. Toen had U haar eens moeten horen! Een furie, zeg ik U.

"Maar ik duld het niet, en het hoeft ook niet!" schreeuwde ze of de hele buurt het weten moest. "Want als je het zonder die centen niet stellen kan, dan heb ik nog" - neen, U gelooft het niet - "nog eergevoel in mijn corpus, en ga weer zelf voor je de baan op!".... Eergevoel!.... Maar daar komt meneer....'

[XI]

Daniël was korte tijd wat ongesteld geweest. Dagen te voren reeds had hij zich niet normaal gevoeld. Last van bemoeizucht. Zo had hij het voor een tot bloedens toe afgejakkerd paard opgenomen. Iets wat helemaal niet in zijn aard lag. Was het te verwonderen dat hij het publiek nog tegen zich kreeg ook?

Met een lichte aandoening van de blinde darm had hij dan het bed moeten houden. Een operatie, met de daaraan verbonden ziekenhuiskosten, bleek gelukkig niet nodig. Van dit schrikbeeld bevrijd, had Daniël, in bijna volslagen afzondering, aangename dagen doorgebracht, die hem gelegenheid verschaften het eindelijk met zich zelf eens te worden.... Want dat er, zodra hij weer op de been was, iets beslissends gebeuren moest, stond nu vast. Trouwens, hij voelde zich reeds heel wat beter en had een tweede medicijnfles, thans met het etiket ‘Gebruik bekend’ voorzien, heimelijk leeg gegoten. Om de kleurloze inhoud er van voor iets pittigers te verwisselen....

Achter in de uitbouw hoorde Daniël van hetgeen er in het eigenlijke huis gebeurde niets.

Ziekenbezoek - behalve Doortjes vader - had zich nog niet aangemeld. Op de daartoe bestemde uren bracht Doortje hem zijn maaltijden. Verdere verpleging harerzijds had hij weten te vermijden. De discrete handgrepen, nodig om de voorgeschreven warme compressen aan te leggen, werden door hem zelf verricht. Doortje had de schouders opgehaald. Van dit ziektegeval dacht zij het hare.

Daar Daniël in de uitbouw 's avonds geen licht wilde hebben, kon Doortje hem daar dan geen gezelschap houden. Overdag had zij er geen tijd voor. Wanneer zij - als gewoonlijk pas laat - zelf slapen ging en aarzelend het licht had aangeknipt, vond zij Daniël nog half in de kussens overeind wakker, alsof zij hem eerst voor een kwartier verlaten had. Hoe iemand, zonder iets uit te voeren, door die donkere lege uren heen kwam, was haar een raadsel.... Voor een verlegen vraag van Doortje, of Daniël tijdens zijn ziekte liever alleen wilde slapen, of zij hem hier 's nachts misschien ‘in de weg’ was, had hij slechts een vergoelijkend lachje over gehad. ‘Hoe kom je er bij? Jij, en me in de weg zijn! Maar, Doortjelief, waar haal je die onzin nu weer van daan? Hoogstens, dat je Daan zich zelf hier in de weg is!’ Toen Doortje de avond voor zijn herstel pas

tegen twaalf uur de uitbouw binnenkwam, informeerde Daniël verwonderd: ‘Is het alweer zo ver?’, - en begreep evenmin, hoe voor iemand, die vol ongeduld op iets wacht, de tijd zó snel verstrijken kon.

Leefde hij nog wel? En waaròp eigenlijk werd er dan gewacht? - Toen het kort daarna weer donker werd en stil, wreef Daniël met de gebalde vuisten zijn ogen uit, die reeds uren lang zogoed als niets meer hadden gezien. Tot zij leken te branden, en de duisternis, die zich dan weer voor hem ophoopte, steeds dichter werd. Een tintelende loomheid begon zijn leden te doorstromen. Zijn handen gleden krachteloos weer op bed. Met gesloten ogen zonk Daniël diep in de kussens terug. Hij glimlachte.... Een gestalte met een witte vleugelkap boog zich naar hem over. Een non, een ziekenzuster. Van een nuchter, licht vertrek werden de getraliede matglazen vensters zichtbaar. Waarom niet?

Te lang reeds was Daniël met de gedachte vertrouwd, zich op twee plaatsen tegelijk te kunnen bevinden, om zich daarover nog te verwonderen. Enerlei, of het een zomers landschap ergens, of, als thans, zo'n besloten inrichting was. Slechts hetgeen hem fluisterend

toevertrouwd werd, nam ditmaal zijn aandacht in beslag.... Daniël wreef zich de ogen uit.... Eindelijk ook deze zekerheid!

In alles dus wat zijn bijzonder geval hier betrof, was hij de dupe van een dwangvoorstelling. Goed en wel. Maar waarom dan hem zelf daarvan deelgenoot gemaakt? Want dit kon hij, Daniël, toch niet weten, zonder tegelijk te moeten beseffen -, nu, ja - gek te wezen. Verduiveld! Het enige lichtpunt leek zo nog, dat men reeds ergens bezig was, hem van die duivelswaan te genezen!

Gewend ook 's nachts het laatste nieuws onverwijld door te geven, kwam Daniël in het donker overeind.

'Doortje! Doortje!' - Geen antwoord. - 'Weet je, waar ik nu achter gekomen ben?' Op hetzelfde ogenblik moest de medicijn 'Gebruik bekend' haar weldadige invloed op hem uitgeoefend hebben.

Daniël zat in de kleine serre aan zijn lessenaar. Om hem heen was de vloer met tal van verscheurde paperassen bezaaid. Hij maakte schoon schip. 'Neen, laat maar open!', riep hij opgewekt tegen Doortje, die ongemerkt de kamerdeur had willen sluiten met het oog op de herrie tijdens het schoonmaken door het

meisje op de gang. ‘Hoe meer leven, hoe beter. Dat stimuleert!’

Even later hoorde Doortje in de keuken, hoe de deur met een verwensing dicht gesmakt werd....

Daniël was bezig een dagboek te vernietigen. Soms keek hij het een of ander blad nog even in, alvorens het te verscheuren en weg te werpen.... Korte opschriften: Een helse dag.... Moord en doodslag om een ei.... Nacht als een graf... De deugniet knielt aan 't bed... De deugniet was Daniël zelf. Hij had dit dagboek, als laatste, gedurende enkele maanden bij vlagen geschreven, om er zich desnoods op te kunnen beroepen, wanneer het tussen hen beiden, op de een of andere manier, verkeerd afgelopen was. Thans leek zulk gekrabbel overbodig niet alleen, maar zelfs gevaarlijk. Want hij had zich stellig voorgenomen, spoorloos te verdwijnen. Maar dan mocht er hier al evenmin iets achter blijven, waarin men zou kunnen snuffelen.

Hoe hij zijn roekeloos plan ten uitvoer brengen moest, en waar hij eigenlijk wilde onderduiken, wist Daniël zelf nog niet. Misschien wel in die duinstreek, door op de eenzaamste paden daar zijn denken nog enkel en met uiterste krachtsinspanning op het nergens te concentreren.

Want, waar het geld voor een verre reis vandaan te halen? Tegenover die nieuwe zekerheid echter, dat welgezinde machten zich zijn geval reeds hadden aangetrokken, dienden al deze bijzaken weg te vallen. Mocht ook zijnerzijds geen poging worden verzuimd, om de helse duivelse ban hier te doorbreken....

Daniël was van de lessenaar overeind gekomen, zonder hem, volgens zijn gewoonte, af te sluiten. Verdere aangelegenheden, om te verbergen of orde op te stellen, had hij hier niet. Hoe Doortje de vrije beschikking over die rente krijgen kon, zou later op de bank wel blijken. Zelf eenmaal ergens ver weg, zou hij er zich wel doorheen slaan. In de vreemde kon je van alles entameren.

Even nog schoot Daniël de mogelijkheid van een radicaler vlucht te binnen. Hij begon zachtjes te fluiten. Van de baan! Hier nog het een of ander aanpakken? Om het maandelijks tekort te dekken? Trachten, dit huwelijk nog te redden? Hij haalde de schouders op. Tot dit alles was hem de weg reeds versperd. Dus nogmaals: er uit! zou André zeggen. Voor goed!.... Om te beginnen, diende daartoe van een buitenlands paspoort werk te worden gemaakt....

Zij hadden, als gewoonlijk, de avond zwijgend doorgebracht. Daniël zat te lezen; Doortje was met verstelwerk bezig.

'Je ziet er de laatste tijd niet goed uit.'

Het was Daniël, die de stilte verbroken had. Hij klapte het boek dicht. Het werd tijd om in de uitbouw te verdwijnen.

Doortje haalde de schouders op.

'Neen, werkelijk, je bevalt me niet.'

Doortje lachte.

'Vergeet niet, dat je me al die dagen verpleegd hebt!'

Doortje glimlachte spottend.

'Maar geloof me toch. Zou het niet goed zijn, wanneer je er eens voor een paar weken uitkwam?'

Doortje werd achterdochtig.

'Misschien ben je wel overspannen, Doortje.' 'Ach, Daniël, zou dat te verwonderen zijn, bij een verhouding als de onze? Ja, zenuwachtig voel ik me soms erg.'

Daniël haalde zijn portefeuille te voorschijn en begon er, onder de lamp, iets in te zoeken.

'Zenuwachtig? Daar heb ik hier een probaat adres voor!' Over de tafel heen reikte hij Doortje een snippertje papier.

Doortje kreeg een schok. De door haar uitgeknipte advertentie van die idioot. Daniël moest

in haar handtasje hebben gesnuffeld. Snuffelen echter was zijn gewoonte niet. Evenmin, een dergelijke ontdekking zo lang kalm voor zich te houden....

Maar ook Doortje hield zich goed. Ze deed, alsof ze de advertentie aandachtig, woord voor woord las, en merkte toen, onbewogen, op: ‘Ja, maar huwelijksmoeilijkheden.. Daan.., die zijn hièr toch niet.’ Daarbij keek zij Daniël ruiterlijk aan. Deze doorstond haar blik.

‘Helemaal niet, Doortje’, gaf hij, glimlachend, ten antwoord en kwam van tafel overeind, van plan naar de uitbouw te gaan.

‘Voor wat mij betreft ten minste, niet meer’ - voegde hij er, reeds halverwege in de kamer, als terloops aan toe - ‘voortaan niet meer.’ Toen viel het hem zelf pas op, dat hij, voor zijn doen, voor Doortjes bezoek bij die vent

veel te kalm gebleven was. Voor de goede orde ensceneerde hij dus nog maar een kleine ruzie. Doortje echter ging er ditmaal niet zo grif op in, als wel van haar te verwachten viel.

'Maar, Daan, is dat nu de manier', - meende zij gelaten - 'om het hier dragelijker te maken? Of moet dat voortaan nog enkel van mij alleen uitgaan?'

Voortaan? Alleen! Of Doortje soms reeds vermoedde wat hij van plan was? Als afwezig staarde Daniël haar aan.

'Weet je, Doortje,.... waar we nu zijn?'

'O, mag ik er eindelijk ook eens bij zijn? Maar, neem je in acht, Daan! Op die manier laat ik mij niet langer schrik aanjagen!'

Daniël scheen haar reeds niet meer te verstaan. 'Wij staan thans samen ergens op een toneel. Het scherm is voor de laatste maal opgegaan. In de stampvolle zaal zitten er al een paar te grienen.' Daniëls ogen openden zich onnatuurlijk wijd. Doortje kreeg een schok. 'We spelen samen het slot van een melodrama....'

Tijdens deze laatste woorden had Daniël, bij de kamerdeur aangekomen, onverhoeds het licht uitgedraaid.

Met bonzend hart in ondoordringbaar donker alleen gebleven, hoorde Doortje hem, op de gang naar de uitbouw, schamper lachen.

[XII]

Tegenover de zekerheid, dat welgezinde machten reeds ergens doende waren om hem van een ondragelijke dwangvoorstelling te genezen, was het even onafwijsbare gevoel komen te staan dat kwaadwillige ondergrondse krachten er alles aan gelegen moest wezen dit knellende waanbeeld te bestendigen en steeds meer tot plompe werkelijkheid te verdichten. Dit laatste gebeurde wanneer Doortje, opstandig tegen zijn lanterfanten, hem tot werken begon aan te sporen, om het steeds groter wordende tekort in het huishouden te dekken. Dan was zij een pion, die, door de tegenpartij listig naar voren gebracht, een zeer gevaarlijke positie dreigde te veroveren. Maar dan juist besefte Daniël pas goed, hoe er om de plaats, die hij in het leven behoorde in te nemen, op dit soort schaakbord een laatste verbitterde strijd ontbrand was. Dan ook meende hij soms reeds iets als een stille handdruk uit het bevriende kamp te voelen, hem aansporende moed te houden. In deze strijd zelf in te grijpen kon weinig meer baten.

Trouwens, wat initiatief nemen betreft, bleek

Daniël er niet sterker op geworden. Zo was het hem reeds overkomen, dat hij voor een brievenbus stond te dralen en zich toen pas herinnerde, op het postkantoor te moeten zijn. De impuls daartoe was wel blijven bestaan, maar had zich dan - als van het begin af te zwak - tot een gedachtenverbinding van lagere orde beperkt. Van een buitenlands paspoort was dan ook nog steeds geen werk gemaakt.

Doortje - van haar kant - was begonnen met het meisje, zonder dat dit er ook maar op gezinspeeld had, twee volle weken vacantie te geven. Daniël leek dit een vreemde manier van bezuinigen. ‘Waarom nièt!’, riep Doortje triomfantelijk uit, ‘zo lang jij in die duinen rond blijft plakken, kom ik er vandaag of morgen toch alleen voor te staan. Door je leeglopen raken we steeds meer achter op. En me nog verder geld te laten toestoppen door mensen op wie zeker iemand verachtelijk neer ziet, dat stuit me tegen de borst.’ Daartegen wist Daniël niet veel in te brengen. Dan nog te moeten vernemen dat ook daar het vet van de ketel was, deed hem even bleek om de neus worden. Verduiveld! In het vijandelijk kamp scheen grof geschut te zijn opgesteld. Bijna was het door de grievende verwijten van Doortje nog tot zo'n ouderwetse onverkwikkelijke scène

gekomen. Bij de herinnering, dat zij nog slechts de lijdende rol van pion vervulde, had Daniël haar, glimlachend, het laatste woord gegund. Lastiger dagen echter werden het, toen Doortje besloot, ter verdere besparing, de was niet meer uit huis te geven. ‘Maar, vrouwtje, zou

je daar liever niet mee wachten’ - had Daniël benepen voorgesteld - ‘tot het meisje terug is?’ Gehoor vond hij niet.

Reeds de volgende ochtend moesten ze samen een zware wastobbe uit het turfhok te voorschijn halen en die naar een achterhoek van het tuintje dragen. Daniël had juist een zeer be-

smettelijk, bijzonder licht pak aan. Door hun verschil in postuur, kwamen zij met het onhandelbare stuk slechts waggelend verder, en niet zonder driftige aansporingen van Doortjes kant. Hoongelach, van een der aangrenzende balcons, trof Daniël als een dolksteek in de toch reeds pijnlijk verwrongen rug.

Twee dagen bracht Doortje achter de tobbe door. Op klompen, met een lap om het hoofd en hoog opgestroopte mouwen. Daniël had de wijk genomen. Naar de duinen. Hij zocht daar thans ook 's middags een toevlucht, ten einde niets verzuimd te hebben om reeds gedurende deze beproeving spoorloos te verdwijnen. Maar 's middags was het er drukker. Ter verkrijging van een vrij contact met het nergens, bleek het onvermijdelijk, zijn zwerftochten veel verder dan 's morgens uit te strekken.

Vermoeid en hongerig thuis gekomen, vond Daniël er de tafel nog ongedekt. Voor eigenlijk koken gunde Doortje zich in haar wasmanie geen tijd. Verder dan een wiebelend gerecht van kliekjes, haastig en veel te laat als Franse plum met lawaaisaus opgediend, bracht zij het niet. Deze kleine pion scheen op zijn eentje de doorbraak te willen wagen! Hoe anders kon Doortje op kousenvoeten, een lap om

het hoofd en nog met opgestroopte mouwen, naast hem plaats nemen!

Daniël echter wist zijn ontstemming hierover terstond te onderdrukken. Hij had zijn vrouwtje even onder de kin gestreken.

'Je speelt je rol uitmuntend, Doortje! En weet je wel, hoe allerliefst je er zo uitziet?'

Inderdaad. Het lange oponthoud in de buitenlucht, de stage beweging, hadden de te vurige aandrang naar het gelaat tot een malse bleekheid en sappig jong blosje doen afzinken. Zo, met de bonte doek om en in blote armen, zou Doortje ook nu nog een begeerd model worden.

Terwijl Daniël zich ten slotte de grootste moeite gaf, nog een rest van het ongenietbare gerecht door te slikken, werd ergens in de kamer, kort en dwingend, geroepen: 'Nu gaat hij zijn eigen tong afbijten!'

Daniël schrikte geweldig. Want hij merkte, hoe hij zich met beide handen krampachtig aan de stoelzitting vastklemmen moest, om zijn tanden te beletten, dit niet minder vast en krampachtig op zijn tong te doen en dan de punt er van gladweg af te bijten.... Ontzettend!.... Dit bevel der helse krachten, die het blijkbaar onverhoeds op zijn verderf hadden voorzien, leek nauwelijks meer te weerstaan. Elk ogen-

blik kon hij er voor bezwijken. Nimmer had hij iets dergelijks doorgemaakt.

In zijn vertwijfeling besefte hij enkel, hoe hier nog slechts van een vurige smeekbede, in demoedigste overgave tot de hem welgezinde machten gericht, heil te verwachten was. En ziet, hulp bleek ook reeds nabij, de duivelse bezoeking begon af te laten.... Of hij het tot een echt gebed gebracht had, wist Daniël niet. Sinds zijn kinderjaren had hij niet meer woordelijk gebeden. Maar hij was gered!

Doortje, van mening dat haar man zich in de Franse plum verslikt had, was intussen reeds begonnen hem uit alle macht op de rug te kloppen. Daniëls gelaat was nog afgrijselijk vertrokken. Langs zijn neus biggelde een traan, zijn mond scheen door een wig open gespalkt. Langzaam kwam hij tot zich zelf en, o!, hoe innig dankbaar hij was!

Even overlegde Daniël nog, of hij, oudergewoonte, Doortje ook ditmaal tot zijn vertrouwde maken zou. Haar mee moest doen griezelen van het gevaar, waarin hij zo even nog verkeerd had! Maar hij herinnerde zich de voetbal, die bijna zijn neus had weggerukt en hoe zij daar toen van harte om lachte.

Trouwens, Doortje hield alweer een nieuw kar-

weitje voor hem in petto. Daartoe echter was het al te donker geworden. Dat moest Daniël morgen vroeg maar eens opknappen!

Vergeleken bij het gesjouw van de vorige dag, betrof het die ochtend slechts een paar lichte handgrepen. Daniël was er extra vroeg voor opgestaan en, thans met de rest van de morgen geen raad wetend, besloot hij eindelijk toch eens werk van een buitenlands paspoort te gaan maken.

Eerst verwisselde hij in de uitbouw het fototoestel aan de zwarte riem voor een binocle, die door het gerommel in het turfhok geheel onverwacht te voorschijn gekomen was. Daar zij sinds jaren niet meer op reis of naar een schouwburg gingen, had Doortje het overtollige voorwerp daar maar laten verdwijnen. In de tuin was Daniël reeds gebleken, dat het instrument nog uitmuntend functionneerde, slechts het foudraal had wat geleden. Hij had het gereinigd en wat met zwarte kleurstof bijgewerkt.

Met de kijker over de schouder, maakte Daniël thans aanstalten het huis te verlaten. Hij voelde zich echt in reisstemming.

‘Heb je een verrekijker nodig om bezigheid te

zoeken?' vroeg Doortje, die hem op de gang in deze uitrusting betrapte.

'Ja, ik trek er maar op uit. Je stáát er immers op, en'....

Daniël bracht snel de hand naar de mond. Bijna had hij er uit geflapt, dat hij nu eindelijk ook voor een buitenlands paspoort wilde gaan zorgen. Maar de schijn was gered. Doortje zelf had hem een voorwendsel aan de hand gedaan, om voortaan veel onderweg te zijn.

Eenmaal buiten, onderwierp Daniël de vondst nog eens aan een grondiger onderzoek. Maar beter kon het niet. Overal even helder. Naar links, naar rechts. Verduiveld! Daniël was op zij gesprongen voor een groentekar in volle draf. Maar die bleek, met het blote oog gezien, nog een heel eind weg.

'Let op, die gaat nog over zee -', voorspelde het geweten der straat. 'Maar zo'n ding zou ik anders ook goed kunnen gebruiken.' Zij zette haar minzaamste lachje op en maakte, uit haar leunstoel, een lichte buiging.

Daniël, goed geluimd als hij was, hield de kijker schertsend even op de erker gericht.

[XIII]

Daniël had nog steeds niets om handen en het toch gezellig druk.

Hij werd veel in reisbureau's en in de buurt van het stadhuis gezien. Met de pas zelf echter wilde het maar niet vlotten. De voorschriften waren verscherpt. Er deden de wildste geruchten omtrent een naderende oorlog de ronde. In de binnenstad stonden voor de dagbladen troepjes opgewonden mensen.

De winkeliers begonnen hun koopwaren te verdonkeremanen. Naarmate de vaderlandsliefde oplaaide, ontpopte zich een deel der patriotten tegenover hun eigen landgenoten als onverzadigbare jakhalzen. Wat gisteren nog een dubbeltje kostte, was morgen plotseling voor vijf gulden niet meer te krijgen.

Daniël had in de onrustbarende geruchten aanleiding gevonden, om - uit verschillende zaken - tien paar damesschoenen, maat Dora, thuis te laten bezorgen. Met een groetje van Daan. Bij elk nieuw paar was Doortje zenuwachtiger geworden. Reeds na de zesde zending had zij, geheel overstuur en in de mening dat het bij Daniël ‘uitgebroken’ was, haar ver-

trouwde vriendin opgebeld. Maar kreeg toen, tot haar grote geruststelling, te horen, dat dit nu eindelijk eens een aller-verstandigste zet van Daan was.

In zijn vacantieplannen voor Doortje, waaraan deze toch wel geen gevolg zou geven, was hij blijven volharden. Om de stapels reisprospectussen,

hotelreclames en internationale treinverbindingen te rechtvaardigen die hij telkens weer uit de stad mee naar huis bracht.

Ook had hij uit het turfhok een beduimelde schoolatlas opgediept. Zo werden het, onder de lamp aan een met paperassen overdekte tafel, weer echt genoegelijke avonden. Maar dan zette Daniël plotseling een hoogst ernstig gezicht, schoof met een breed en geringschattend ge-

baar de geïllustreerde hotelaanprijzingen en verder drukwerk ter zijde. Om plaats te gunnen aan een wekelijkse betrekkinggids, waarop hij zich, vanwege de reductie, maar terstond voor een jaar had geabonneerd. Dan begon hij, in hemdsmouwen, brieven te schrijven. Lukraak, naar alle windstreken. Met negatieve antwoorden hield Daniël zich niet op. Werd er stenografie verlangd, dan berichtte hij, dat zijn kennis van dit vak zich in een richting had ontwikkeld die ver boven elke praktijk uitging. Met zijn vroegere branche - luxe-woningen - had Daniël, als gevolg van zijn lang leeglopen, het gewenste contact niet meer kunnen vinden. Ook bleek de concurrentie op dit gebied plotseling verpletterend. Verstand van dit vak had hij nooit gehad. Na de studententijd, die met een sisser afliep, na de twaalf ambachten en terwijl hij nog volop in de prolongatie zat, had hij, door aandelen in een dergelijke zaak te nemen, daar ook een zacht baantje gekregen. Met een eigen kamer en gekleurde potloden in een glas. Toen zijn geld verdaan was, had de directeur - een vroegere studiegenoot - Daan ook maar gedaan gegeven.

Doortje, aan Daniëls plotselinge lachsalvo's gewend, keek slechts even op, zonder iets te vra-

gen. Hun verhouding was dragelijker geworden.

‘Wat dunkt je van rentmeester? Zo'n groot landgoed, en steeds in de open lucht....? Maar, wacht eens, een zweminrichting, en daar onder-directeur.... dat lijkt me ook wel fris! Doortje, practischer aangelegd, bestudeerde elke dag de courant met de kleine advertenties. ‘Nou, nou’, gromde Daniël, ‘wat brengt zo iets nou op. En dan bij zulk hondenweer als vandaag met een verzekeringsportefeuille langs de deur. Dank je wel!’

De regen gutste tegen de serreruiten. Daniël stond op om zich naar de uitbouw te begeven. Hij begon een degelijk huisvader te worden. ‘Even nakijken, of achter alles wel goed dicht is....’

‘Verslik je maar niet!’

[XIV]

Geldgebrek was toch wel bijzonder fnuikend. Ook voor de rest nam de werkelijkheid die Daniël voorgezet werd steeds platter vormen aan. Huur, huishouden, menus plaisirs. Steeds groter tekort. Daar was geen idealisme meer tegen bestand. Tot bezigheden die iets opleverden was het evenmin gekomen. Daniël voelde zich zwaar en onverdiend gedupeerd. Voor de microfoon had hij niet geschroomd iets van zijn roekeloos voornemen te laten doorschemeren en daarbij van zijn toekomst een misschien wat al te somber beeld gegeven. Gelukkig maar, dat hij thans werk van een buitenlandse pas gemaakt had. Elk ogenblik kon het antwoord op zijn aanvrage binnenlopen. Dan eindelijk werden de boeien verbroken. Voor goed!

Zij zaten weer in de stille woning bij de lamp. Daniël had zijn biljartmiddag gehad. Dat maakte hem steeds vroeg slaperig. Zonder iets bepaalds waar te nemen, staarde hij voor zich uit. De kin op de borst, de linker arm slap over de stoelleuning afhangend, de gebalde vuist der

rechterhand schuin voor zich op tafel.

Achter haar courant sloeg Doortje hem heimelijk gade. Napoleon voor het einde. Zij misgunde Daniël dat verzetje, eens in de veertien dagen, niet; maar te veel moest er toch niet bij genathalsd worden. Ze zou hem maar weer eens aan het solliciteren brengen. Eerst echter nog even een vluchtige blik over het gemengd nieuws, voordat de advertenties aan de beurt kwamen.

Doortjes ogen werden groter en groter. Haar mond kwam half open te staan. Ritselend gleed de courant haar van de schoot. Met een ruk graaide zij het papier weer op, en schoof het toen, met een schuw gebaar, over tafel naar Daniël toe. ‘Hier! hier! waar ik mijn vinger bij houd, lees dit!’ Nog met rollende ogen en slap uitgezakte mond bleef zij, als radeloos, Daniël aanstaren, die - uit een hazenslaapje opgeschrikt - zijn lorgnet die hij voor het gemak had afgezet, schuin tegen het licht hield. ‘Maar lees dan toch, lees dan toch!’, drong Doortje aan, met trillende stem.

Tijdens de beklemmende stilte die er nu volgde, gaf Daniël van generlei bijzondere belangstelling, laat staan dan van ontsteltenis, blijk.

‘En wat zou dat?’, vroeg hij slechts, de cou-

rant met een geringschattende beweging van zich afleggend.

‘En wat zou dat?’, herhaalde Doortje verachtelijk. ‘Maar is dat soms niet’ - met een wilde blik naar de courant - dezelfde plek in de

duinen bij die zelfde eenzame bank, die je me verleden week beschreef, toen je weer zo'n bevlieging had?’

‘O, bedoel je dat?’, gaf Daniël onverstoorbaar ten antwoord, ‘ja, nu je het zegt; ja, dat kan wel....’

‘Kan wel?’, barstte Doortje uit, steeds meer

overstuur, en kwam, getergd door deze voor haar onverklaarbare kalmte, met een ruk overeind. ‘Kan wel? En dat jongetje dan, met dat matrozenkraagje en die bouquet? O!, o!, wat moeten we nu doen? En hoe iemand bij zo iets nog kan zitten lachen! O, wat een afschuwelijke vent!’ Doortje plofte weer op haar stoel. Opnieuw trad er een beklemmende stilte in, terwijl ook Daniël, plotseling ernstig geworden, naar de courant staarde, die daar in het volle lamplicht lag. Nog met de knak van Doortjes nagel er in, boven het bericht, dat haar zo van streek bracht.

Een stadsnieuwtje, meer niet. Het betrof een jongetje, dat door een bloemisterij, aan de rand der duinen gelegen, 's morgens met een verjaarsbouquet uitgezonden, van die bezorging niet teruggekeerd was. Het lijkje was nog die zelfde middag gevonden; in de berm van een dwarsweg bij een afgelegen bank. Met een paar blauwe schrammen, dwars over gelaat en ogen. De dood moest meer door schrik, dan tengevolge van de aanranding zijn ingetreden. Verdere bijzonderheden of vermoedens, als bij zo'n misdrijf gebruikelijk, volgden er ditmaal niet. Voorlopig werd er met een korte motivering volstaan, waarom de publicatie zelf zo lang uitgesteld was. Dat was alles.

Een politiebericht, dat voor iemand die niet, als de familie van het knaapje of de dader, direct in het geval betrokken was toch geen aanleiding kon zijn om volkomen van streek te raken. Al mocht het Doortje dan ook schrik hebben aangejaagd dat Daniëls ‘visioen’ van de duinstreek met de eenzame bank en van dat jongetje, dat daar, slapend of dood, met een ruiker naast zich in een berm van de weg lag, zo treffend overeenkwam met hetgeen die malle courant thans daarvan wist te melden. Ja, dat klopte allemaal.

‘Doortje’, vroeg Daniël, de courant weer opnemend, ‘weet je nog precies, wanneer ik je dat verteld heb?’

‘O, hou toch op’, stamelde zij, ‘ja, zeker, het meisje was die morgen net van vacantie terug. Dat was Donderdag voor een week. Ik kwam je wat geld voor boodschappen vragen.’

‘Donderdag, zeg je? Dus juist de dag, waarop dit hier - Daniël wuifde even met het avondblad - gebeurde. Vergis je je niet?’

Doortje, op zakelijke toon ondervraagd, had haar zelfbeheersing terug gevonden. En haar zoveel betere geheugen.

‘O, neen!’, ontkende zij triomfantelijk, ‘ik weet zelfs nog, hoe laat het was. Elf uur. En, Daan - haar gelaat helderde op - die och-

tend ben je verder niet meer weg geweest. Je had lang aan de radio te doen - geen zweem van spot viel in haar stem meer te bekennen - en daarna hebben we samen koffie gedronken.' 'Dat herinner ik me niet.'

'Maar ik des te beter. En ook, dat je 's middags in de tuin bent gaan zitten. Wat je anders nooit doet. Daarom juist weet ik dat allemaal nog zo goed.'

'Ja, dat herinner ik me wel. Het was me te warm om over straat te gaan. Overste Lammers heeft me buiten voor de serre zien zitten en me nog gegroet ook. Maar, of dat op die Donderdag was?'

'Zeker! Vast!' Doortje ademde bevrijd op.

'Dus Daan, dan ben je die dag ook helemaal niet in de duinen geweest. Maar wacht eens - weer betrok haar gelaat - 'kort voor het eten ben je dan toch nog weg gegaan. Niet lang. Maar waar was je toen?'

De rollen waren verwisseld. Doortje nam thans zelf een verhoor af.

Daniël aarzelde. Toen, een plotselinge ingeving volgend, verklaarde hij ronduit, er nog even voor te hebben gezorgd, dat er 's avonds in de uitbouw iets onder de kurk was. 'Doordat ik het liet aanschrijven, herinner ik me nu òòk, dat het op een Donderdag was.'

‘Nu goed!’, riep Doortje, zonder een zweem van verwijt, bijna juichend uit. ‘Maar Daan, dan laat zich door getuigen bewijzen, dat je de dag van het misdrijf onmogelijk in de duinen geweest kan zijn!’ - Uit haar blik tintelde iets van liefde op. ‘En nu ben ik ook helemaal niet meer bang, nu....’

Doortje stokte, plotseling merkend dat zij loog. Want, o!, hoe onverklaarbaar dit alles toch was! Hoe hartstochtelijk verlangde zij thans terug naar de dag, het uur, naar de vluchtigste minuut, toen zij met zo'n visioen van Daniël nog spotten kon!

Deze, als had hij haar innigste gedachten doorgrond, merkte nuchter op: ‘Vroeger weigerde je het te geloven. Nou, nu je toegeven moet dat het geen kletspraat is, deugt het evenmin. Maar klets nou zelf weer niet!’

En op haar vragende blik: ‘Bewaar ons geheim, versta je me. Zolang je dat doet, overkomt je ook niets.’

‘Maar jou zelf dan, Daan?’ Bezorgdheid, verdrongen door achterdocht, trilde in haar stem. ‘Zeg het maar gerust!’, glimlachte Daniël. ‘Ben je soms bang, dat ik, ook zonder visioenen, van zo iets meer zou kunnen afweten en onder verdenking komen?’

Doortje haalde de schouders op.

‘Dat zullen we dan eens nader bekijken!’ Geheel onverwacht lag er een nieuw spel kaarten op tafel en begon Daniël, volgens alle regels der kunst, het geval te bemompelen. Waar had hij dat nu weer vandaan?

‘Een lege brievenbus.... Gesprek onder vier ogen.... Onweer zonder regen.... Aha! Klaver zes!’

Hier drukte Daniël zich wat van tafel af en begon Doortje zo onheilspellend te fixeren, dat haar een rilling over de rug liep.

‘Een zwarte man met een zwarte uilen bril op! Doortje, neem je in acht!’

[XV]

Daniël keerde uit de binnenstad terug. Hij had daar een zakelijke bespreking gevoerd. Naar aanleiding van een sollicitatie zijnerzijds, die hij zelf weer vergeten was.... Een zacht baantje overigens, waaraan bovendien het voordeel van de hoge rente van een borgstelling verbonden was. Kortom, eindelijk ook eens zo'n vacature waarvoor je niet dòm genoeg wezen kon. Vroeger moesten die alleen in de diplomatie bestaan hebben.... Maar tja, voor de moderne tijdgeest is blijkbaar niets meer heilig. Daniël had er zich handig uitgedraaid. Een wrevelig gevoel echter, er weer eens tevergeefs op uit te zijn geweest, liet zich evenmin verkroppen. Ook in de stad was de stemming gedrukt. De geruchten over een nieuwe oorlog werden steeds hardnekkiger....

Daniël kwam in de buurt van zijn huis. Uit de stille zijstraat waar hij woonde verscheen thans op de boulevard een plat wagentje op hoge wielen, waarvoor een koolzwarte ponny, met lange zwarte staart en lange manen, in een tuigje met pluim gespannen was. Een man en een opgeschoten jongen - beiden blootshoofds

- flankeerden het karretje. Zij liepen met groente te venten en maakten daarbij een hartverscheurend misbaar, alsof er ergens een ontzettende catastrophe dreigde en alleen nog maar onverwijlde hulp het gevaar kon afwenden. Vooral de jongen geraakte steeds meer buiten zich zelf. Werd er ergens impulsief een raam opengeschoven en, geringschattend, terstond weer dicht gesmakt, dan staarde hij verwilderd omhoog, en wendde met verwrongen gelaat en opengespalkte mond, wanhopige pogingen aan, om nog dierlijker te brullen dan hij al deed. Soms leek hij op het punt te stikken, zo blauw zwol zijn gelaat daardoor op, terwijl zijn met bloed dooraderde ogen uit hun kassen dreigden te springen. De man, al hees geschreeuwd, moest zich er toe beperken, bij wijze van stom protest tegen de algemene onverschilligheid voor wereldondergang, een grote bloemkool met een aanprijzend gebaar, naar de vensterrijen op te heffen.

Daniël kon de ogen niet van het tweetal afhouden. Waarom de aanblik van de jongen vooral hem aanvankelijk zo'n schrik had aangejaagd wist hij niet te verklaren. Tot het ook hem weer te binnen schoot.

Morgen, overmorgen, van avond misschien nog: Oorlog, brand, bloed!

Daniël zat reeds in de serre. Doortje was met het meisje in de keuken bezig. Na de tegenslag van die middag meende hij zich een hartversterking niet te mogen onthouden. Uit het half leeg geruimde bureau-ministre diepte hij een kruik op. Maar dat kon toch niet! Zo licht al? Daniël bracht de kruik vlak aan zijn oor en begon haar achterdochtig te schudden. Twee glaasjes op z'n hoogst! En dat, terwijl gisteren het ding nog bijna half vol was! Neen, bezweren durfde hij het wel niet, maar toch.... zijn stemming werd er niet beter om. Met lezen wilde het helemaal niet meer vlotten. Tussen de onbegrepen regels door, doemde thans telkens de afschuwelijk verwrongen tronie van die brullende jongen op en maakte hem opnieuw ongedurig.... Scheerzeep begon ook al te verdwijnen.... Het eten kon er nu langzamerhand wel zijn. Daniël werd steeds slechter geluimd. Ging daar de bel?

Toen het meisje een heer aandiende, die meneer wenste te spreken, kwam Daniël onwillig en mopperend overeind. Wie had hìj nog te verwachten? Dus waarschijnlijk weer zo'n bedelpartij.

Op de gang gekomen, ontwaarde Daniël in het lichtere gedeelte naar de straatdeur toe, een ineengedrongen, breedgeschouderd mannetje.

Bij de eerste vluchtig gewisselde blik reeds had hij, in een hem dan snel weer ontwijkende oogopslag, iets kils en glibberigs, als van slangenhuid, onderkend. Maar Daniël had meer gezien!

Toen zij, in het volle licht van aangezicht tot

aangezicht kwamen te staan, kon hij een geringschattend lachje nauwelijks bedwingen. Want dit kereltje hier in een veel te lange zwarte overjas, met een zwart bolhoedje en een grote zwartomrande bril, - wie kon dat anders zijn dan de boeman, reeds enkele avonden te voren door hem uit de kaarten geschud? Die scheen het toen meer op Doortje begrepen

te hebben. Maar ook zo behield hij, Daniël, het spel in handen, en kon gerust nog even in de kaarten kijken waarom dat rare ventje eigenlijk tegenover de heer des huizes zijn kaasbolletje nog op had. Zover echter zou het niet meer komen.

Een politie-penning te voorschijn brengend, had de bezoeker zich reeds kortweg als een ambtenaar der recherche gelegitimeerd, die om enkele woorden onder vier ogen verzoeken kwam. Langejan, van Sectie drie. Langejan? Kon het maller! Aangenaam.

Ook na deze onverwachte wending van het geval meende Daniël, hier in zijn eigen woning, zelf de toon te moeten blijven aangeven. Alvorens de deur der kamer aan de straat te openen, verzocht hij het mannetje - met een veelzeggende blik naar diens hoofddeksel - 'zich toch liever eerst even op te hangen'. 'O, zeer vriendelijk,' sprak de ander listig glimlachend, 'maar dank U, neen, zó lang denk ik hier niet te blijven.'

Zij gingen de kamer binnen. De rechercheur nam op een hem hooghartig aangewezen stoel bij de tafel plaats, aaide eerst zijn bolhoedje nog even, en deponeerde het toen, zo behoedzaam alsof het van glas was, op het tafelkleed naast zich. Intussen was Daniël, half werktui-

gelijk, begonnen de glazen deuren der suite zorgvuldig dicht te schuiven. Door deze impulsieve beweging pas, drong het tot hem door, dat hier iets gaande was waarin hij zelf, - en wel zeer direct - betrokken zou worden. Van het begin af had Daniël wel vermoed dat het op de duinen uit moest lopen. Maar het daarbij niet veel verder dan tot wat gewone nieuwsgierigheid gebracht. Als voor het geval van een vreemde.

Na een vluchtige inleiding omtrent het misdrijf, dat nu wel algemeen bekend moest zijn - het jongetje immers was intussen onder enorme belangstelling begraven - hoorde Daniël zich de vraag stellen, of hij er misschien een zak-inktpotlood op nahield? Waar dit voorwerp zo plotseling vandaan kwam, wist alleen de rechercheur.

Maar ook zo had Daniël het terstond - aan een nikkelen puntbeschermer, die even opglansde - als zijn eigendom herkend. Bij wijze van reflex-beweging, tastte hij onbeholpen aan zijn vest. Verdwenen!

'Gemist heeft U het dus nog niet', glimlachte het baasje. Een directe beantwoording van de eerste vraag bleek zo reeds overbodig.

In de zelfde trant voortgezet, nam hetgeen nu toch verbluffend veel op een onbeschaamd ver-

hoor begon te lijken, niet veel tijd in beslag. Bedachtzaam had de politieman de metalen dop van het potlood verwijderd. ‘De punt is afgebroken’ merkte Daniël, bijna als een verontschuldiging zijnerzijds op. - Ja, die was bij de autopsie in het linkeroog van het slachtoffer gevonden, het potlood zelf met dop enkele dagen later ontdekt. In de onmiddellijke nabijheid van de plaats van het misdrijf, in het zand vlak bij een eenzame hoog gelegen bank daar. Het mannetje maakte een wijd gebaar. Daniël knikte, alsof hij bezig was het hem zo vertrouwde terrein van een hoogte af nog eens te overzien. Waarom ook niet? Omtrent zijn eenzaam ronddolen daar op de stilste uren, en ook van zijn verdere gewoonten buitenshuis, zou men aan de overkant wel reeds volledig op de hoogte zijn. Maar begon de duivelskring zich te sluiten?

De beide mannen wisselden een blik van verstandhouding. Ook de moeite op deze bijzonderheden hier nader in te gaan, konden zij zich dus besparen. - En zeer zeker, maar natuurlijk, het potlood kon door de bezitter verloren, en door de dader gevonden zijn; die het dan, na het misdadig gebruik er van, moest hebben weggeworpen. Uit weerzin. Misschien ook wel

om de eigenaar van het potlood onder verdenking te brengen.

Daniël luisterde nauwelijks meer. Hij kwam overeind. Om te kennen te geven dat de kaarten hem niets meer te vertellen hadden. Ook het zwarte mannetje was opgestaan en verklaarde zijn opdracht voor vervuld. Daarbij hield hij zijn omgekeerd bolhoedje als een collecteschaal voor zich uit. Verder gingen zijn instructies niet. Hoepel dan ook op! dacht Daniël. Dat wil zeggen, hem bleef alleen nog maar over, zich bij de heer des huizes te verontschuldigen voor het beleefde verzoek, even mee te willen komen. Om persoonlijk op Sectie drie nog een kleine opheldering te willen geven, waarvan hij....

Weer knikte Daniël, ditmaal ten teken dat hij de ander reeds begrepen had. De pas voor het buitenland! De gedachten-overdraging tussen deze beide mannen grensde aan het mystieke. Hoe had hij, Daniël, zijn voorgenomen vlucht kunnen vergeten! De rechercheur glimlachte. Op het zelfde ogenblik kwam er een grote zwarte auto geruisloos voorgereden. Maar natuurlijk, zeer gaarne zelfs, zou Daniël even meegaan. Volkomen begrijpelijk overigens - deze hautaine terechtwijzing kwam ook voor Daniël zo maar uit de lucht vallen - dat streng

persoonlijke kwesties niet aan subalterne beambten werden overgelaten. Eén ogenblikje! In de sombere achterkamer zat Doortje, door nog somberder vermoedens gekweld, de komst van Daniël af te wachten. Toen zij, uit de keuken teruggekeerd, de suitedeuren afwerend gesloten vond en in het licht der kamer aan de straat een wasbleek mannetje, met raafzwart haar in een zwarte jas en met een zwartomrande bril op, gewaar werd, die, met een zwart bolhoedje naast zich, tegenover Daniël aan de tafel zat, was haar een blad met eetgerei bijna ontglipt.... Klaver-zes!.... Daniëls visioen, een gekreukelde courant, een jongetje in een matrozenpakje, een politieagent met een dikke snor - dit alles begon haar schots en scheef voor de geest te dwarrelen. - Onbeholpen op een stoel neergezakt, meende Doortje in een maalstroom ten onder te gaan; pas toen zij de zwarte auto voor zag komen, begon van schrik haar hart weer langzaam te kloppen.

Maar zo was zij enigermate op het voor haar zo verpletterende bericht van Daniël voorbereid. Dat deze zelf de komst en het verzoek van de rechercheur zo luchtig en uit de hoogte opnam, stemde Doortje des te bezorgder. Want zelfs bij een luguber misdrijf als dit, bleef zij nog aan haar steeds waakzame achterdocht te-

gen Daniël een willig oor verlenen.... Maar dan - de hemel behoede - dan zag zij hem ook niet zo spoedig terug komen.

Doortje barstte in snikken uit, klemde zich een ogenblik als radeloos aan Daniël vast en wilde toen nog naar de uitbouw snellen, om daar een koffertje met wat leeftocht en ondergoed voor hem te pakken. Van deze op een meer duurzaam verblijf buitenshuis doelende voorzorgen echter, wist Daniël haar, niet zonder op zijn beurt achterdochtig te glimlachen, met enkele kalmerende woorden af te houden.

Onverstoorbaar de rest van zijn glaasje uitdrinkend, informeerde Daniël nog, of Doortje misschien gevallen bekend waren, waarin ook muizen zich soms aan jenever te buiten gaan en liet haar daarop, zonder het leerzaam verslag omtrent haar bevindingen af te wachten, alleen.

Op de gang trok Daniël, druk en hoorbaar heen en weer lopend, zijn overjas aan, blies van het veertje op zijn gleufhoed bedachtzaam een paar denkbeeldige stofjes af, en verschikte in het spiegeltje van de kapstok ook nog even zijn das.

Toen pas opende hij de deur der voorkamer met een brede zwaai en riep opgewekt: ‘Mag ik U verzoeken?!’

[XVI]

Tot een opzienbarende arrestatie was het zo niet gekomen. Ook de naam, van de verdachte werd niet bekend gemaakt en slechts, met signalement, onder zekere kringen verspreid, ter verkrijging van het nodige getuigenmateriaal. In de stille straat echter trok het gebeurde uit de aard der zaak sterk de aandacht en liepen de meningen daaromtrent ver uiteen. Zo waren er, die van louter verbazing over het geval een gat in de lucht sloegen, en weer anderen die fijntjes lachend te kennen gaven dat zij op nog heel wat ergers hadden gerekend.

Het geweten der straat had als eerste de zwarte auto zien voorrijden en beweerde, door de geblindeerde vensters der cabine, terstond te hebben begrepen wat er zou gebeuren. Ook wist zij te berichten dat Daniël, wie de handboeien waren aangelegd, de indruk van een totaal gebroken man gemaakt had. Toen de voorlopige aanhouding van dag tot dag gerekt werd, ontving de politie een uitvoerige brief van haar hand, waarin zij verontwaardigd volhield dat iemand, zo keurig gekleed en steeds op een minzame groet voor de erker be-

dacht, onmogelijk tot iets gemeens in staat kon wezen.

Op aanvrage en uit vrije beweging, in waarderende en ongunstige zin, bleven de getuigenissen omtrent Daniël binnenkomen. De schifting en het daarop volgend onderzoek van deze talrijke gegevens namen veel tijd in beslag,

hetgeen er niet toe meewerkte de toch al zo stroeve ambtelijke gang van zaken te bespoedigen. Sporen in de richting van andere personen waren doodgelopen. Veel trouwens konden het er niet geweest zijn, daar de duinstreek tot in het middaguur gewoonlijk zo goed als uitgestorven was. Maar zelfs die enkelen wisten overtuigend te bewijzen, dat zij er zich

op de dag van het misdrijf niet opgehouden konden hebben.

Zo bleef zich de verdenking nog steeds om Daniël concentreren. Ondanks een hermetisch sluitend alibi, dat, op beëdigde verklaringen van huisgenoten en buren berustend, ook hem volkomen ontlast zou hebben. Want dit werd - zo vreemd het ook moest aandoen - door de verdachte zelf voor onbetrouwbaar verklaard. Daniël toch bleef halsstarrig volhouden, op twee verschillende plaatsen tegelijk te kunnen vertoeven; en, in dit geval, ook werkelijk vertoefd te hebben. Een novum in het voorlopig onderzoek, dat de situatie nog verwarder maakte.

Omtrent zijn visionnaire gaven had Daniël dus, niettegenstaande zijn afspraak met Doortje in dit opzicht, iedere reserve opgegeven. En zo was het meer aan zijn eigen koppigheid dan aan ambtenarij te wijten, dat hij nog steeds in voor-arrest moest blijven.

Doortje was intussen reeds twee keer verhoord, maar, door de ervaring bij de zenuwarts opgedaan, omzichtiger in haar uitlatingen geworden. Veel echter kon dit niet meer baten. Ook van haar bezoek daar bleek de politie niet on-

kundig. Daniël zelf had zij nog niet te spreken gekregen. Van hetgeen er door de vele getuigen omtrent hem werd aangebracht, kwam haar slechts zelden iets ter ore.

Kenschetsend voor de mentaliteit van verdachte was een inlichting, door een juffrouw van middelbare leeftijd verstrekt. Deze woonde ‘gemeubileerd’ in een zijstraat van het centrum der stad. Tegenover een berucht café, ‘De Mikado’ genaamd, waar uitsluitend bezoekers van het sterke geslacht - de jongeren soms wel geverfd en met pruiken op - plachten te verkeren. In Daniëls signalement had zij een nette, tengere, bejaarde burgerheer menen te herkennen, die in de aanvang en tegen het einde der week, voorafgaande aan het misdrijf, 's avonds voor dat café besluiteloos heen en weer gelopen had. Beide keren zeker wel een uur lang, maar zonder er ten slotte binnen te durven gaan.

Daar de dame in kwestie 's avonds, voor zover zij af en toe geen korte bezoeken had te ontvangen, vrijwel niet veel anders deed dan bij een glaasje aan het raam zitten, had zij de verdachte gedurende diens strijd met de verleiding nauwkeurig kunnen gadeslaan niet alleen, maar zelfs nog getracht, door op het venster te klop-

pen en te wenken, hem op de goede weg terug te brengen. Tijdens de confrontatie bleef zij beslist volhouden, de door haar bedoelde persoon voor zich te hebben, en was niet vertrokken zonder een dringend beroep op de politie, om een gelegenheid, die haar bestaan ondermijnde, zo spoedig mogelijk te laten sluiten.

Daniël ontkende niet van de ‘Mikado’ af te weten. Integendeel, geheel ongevraagd vertelde hij nog, uit louter nieuwsgierigheid, daar eens laat op de middag langs gelopen te zijn. Maar toen bleek het café, waar gordijnen, uit rijen lange glazen kralen bestaande voor de met Japanse kersenbloesems beschilderde vensters hingen, nog gesloten. Teruggekeerd was hij er nooit. Van wat die vrouw daaromtrent berichtte, herinnerde hij zich niets meer. Wel wist hij, gedurende de week voorafgaande aan het misdrijf, 's avonds niet uit te zijn geweest. Maar daarom behoefde hetgeen die vrouw vertelde nog geen vergissing, of verzinsel te wezen. Zij kon hem die avond wel voor dat café hebben zien ronddwalen, terwijl hij, Daniël, tevens rustig thuis zat. Zonder dat hem dan ditmaal echter een ‘visioen’ voor zijn gelijktijdige aanwezigheid in die straat daar gevoelig gemaakt had. Het moest hier opvallen, dat Daniël zich door zulk heen en weer gepraat, ook

voor het verder verloop der ondervragingen, zowel naar een bekentenis als tot ontkennen de weg versperde.

Een even nauwgezet als uitgebreid onderzoek naar diens doen en laten, leverde niets voor de verdachte belastends op. Geen maîtresse, geen snoeperijtjes. Hij bleek een model-echtgenoot en tegelijk, of juist daardoor, een kinderlijke fantast die - zoals het geval met 'De Mikado' aantoonde - met glazen kralen en Japanse bloesems genoegen nam, terwijl hij misschien op heel wat anders uit was. Daartegenover stond, en hing er mee samen, dat de geestesgesteldheid van verdachte niet meer normaal mocht heten. Het proces-verbaal van het verhoor inzake 'De Mikado' was in de kanselarij terug gekomen, voorzien van de rand-aantekening:

'Krankzinnig, maar niet zonder systeem.'

Met iemand die koppig volhoudt op twee plaatsen tegelijk te kunnen vertoeven, en zich desnoods ieder ogenblik in het nergens terug trekken, heeft een logische gedachtenwisseling uit de aard der zaak soms eigenaardige bezwaren. Telkens weer dezelfde absurde uitlatingen te moeten aanhoren, kan zelfs een ambtenaar, door zijn beroep aan verdraaiïng der waarheid

en aan spitsvondigheden gewend, het geduld doen verliezen. Daniël bleef onverstoorbaar. Door de archivaris wegwijs gemaakt, hield hij zich met ‘logica van de koude grond’ niet meer op.

Toen er zich een buurman aanmeldde, die de verdachte eens, op klaarlichte dag, hulpeloos in hun eigen straat had aangetroffen, bezig naar de weg te vragen, gaf Daniël toe, buiten soms wel even de kluts kwijt te raken. Dat kon gebeuren wanneer het tot hem doordrong zich tegelijk in het nergens te bevinden, waar iedere plaatsbepaling stokte en hij zich geestelijk, voorlopig althans, evenmin kon oriënteren. Maar dan was zo'n vluchtige verbijstering, volgens Daniël weer, toch ‘volkomen logisch.’ Tegen de verdenking, een buitenlands paspoort aangevraagd te hebben, om zich nog op het allerlaatst door de vlucht aan een strafvervolging te kunnen onttrekken, was Daniël terstond met klem en verontwaardigd in verzet gekomen. Anderzijds echter voegde hij, uit eigen beweging, ook hier weer aan toe, over een pas te hebben willen beschikken, om ‘op alle eventualiteiten voorbereid te zijn.’ O, neen, aan een vervolging door de politie of andere gewone stervelingen, had hij daarbij helemaal niet gedacht. Hem was het er enkel

om te doen geweest, uit een onduldbare dwangvoorstelling weg te komen. Jawel, uit de waan, dat hij in een stille zijstraat woonde en op het ogenblik hier wat in strubbelingen zat.

Streng vertrouwelijk wenste Daniël in dit verband nog mede te delen, dat bevriende machten bezig waren hem, uit de verte en op geheimzinnige wijze, van die ziekelijke inbeelding te genezen, maar daarbij door een schaar van helse kwelgeesten werden tegen gewerkt. Kortom - hier begon Daniël te fluisteren en telkens achterdochtig om zich heen te zien - sinds enkele maanden was er een verbitterde strijd om zijn vrijheid ontbrand. Toen hij bemerkt had, dat de reeds voelbare bijstand weer ondermijnd werd en de hem vijandig gezinde krachten toch nog de overhand dreigden te behouden, wat was hem, Daniël, toen anders overgebleven dan te trachten alleen de duivelse ban te breken. Door spoorloos te verdwijnen, zij het voorlopig gewoon met de trein.... Maar dat ging weer niet zonder pas....

Zo goed als het Daniël blijkbaar deed, over hetgeen er in hem omging eindelijk zonder enig voorbehoud te mogen en te moeten spreken, zo scheen hij zich toch evenmin te verhelen, daardoor telkens weer verzet of spot van buiten-af uit te lokken, die hij nimmer zou kunnen over-

winnen of tot zwijgen brengen. Dit besef moest dan tot de onverhoedse aanval van extatische woede hebben gevoerd, waarin hij, onder het aanheffen van de strijdkreet: ‘Leve de Leegte!’ getracht had, zich op een ambtenaar te werpen, bezig hem een verhoor af te nemen. Maar zo scheen het toch raadzaam, dergelijke diepzinnige bespiegelingen voortaan in tegenwoordigheid van een stoere veldwachter te doen plaats vinden.

[XVII]

Zo werd het onderzoek, dat voorlopig generlei positief resultaat had opgeleverd, wat Daniël betrof nog enkel maar slepende gehouden wegens zijn steeds teugellozer driftaanvallen. Als dader toch kwam hij bij de politie niet langer in aanmerking. Aan zijn pertinente beweringen, de bewuste morgen toch in de duinen te hebben vertoefd, kon door haar uit de aard der zaak geen geloof worden gehecht. Het alibi, dat de verdachte voor de gehele dag van het misdrijf ontlastte, was ambtelijk onaanvechtbaar en gaf hier alleen de doorslag. Een terugkeer van de in bewaring gestelde naar zijn vroegere omgeving echter werd, met het oog op diens geestesgesteldheid, niet ongevaarlijk en hem alsnog onder observatie te houden noodzakelijk geacht. Zo ongeveer luidde het officiële rapport.

Doortje was voorlopig bij haar ouders gaan wonen. De eenzame avonden in het stille huis, de verschrikking der herinnering, de lange nachten dan, slapeloos in de afgelegen uitbouw doorgebracht, hadden ook haar zenuwen ge-

sloopt. Een donderslag uit heldere hemel echter was de plotselinge arrestatie voor Doortje niet geworden. Al was het maar, omdat haar deze hemel van te voren reeds zwart en onheilspellend genoeg geleken had en haar achterdocht geen enkele mogelijkheid voor onmogelijk hield. Te vernemen, dat haar angst der laatste maanden, om met Daniël 's avonds alleen te blijven niet ongegrond was geweest; dat zij, integendeel, wel degelijk in gevaar had kunnen komen te verkeren, moest er natuurlijk wel toe hebben bijgedragen haar de scheiding iets minder tragisch te doen opvatten. Ook haar nuchtere natuur was haar daarbij te hulp gekomen. Dit alles kon niet beletten, dat de eerste ontmoeting met Daniël haar daarna ontzettend aangegrepen had. Misschien, wanneer hij haar helemaal niet meer herkend, of reeds uiterlijke tekenen van zware geestelijke ontreddering vertoond had, misschien dat haar dit weerzien dan innerlijk minder zou hebben verscheurd. Tijdens dit bezoek echter viel er van krankzinnigheid nog niets te bekennen, - behalve dan dat zich voor Daniël het leven nog slechts in het verleden scheen af te spelen.

‘Kijk, dat is Doortje’, had hij bij haar binnenkomen, met een vergoelijkende blik naar de veldwachter gezegd. ‘Wel zeker, die herinner

ik me nog heel goed. Ja, het kan raar lopen..' Als vroeger zo vaak, was hij daarop begonnen, haar met 'mevrouw' en 'U' aan te spreken, en was tenslotte in een haast onverstaanbaar gemompel vervallen. Door zijn gebaren hoofdzakelijk viel daaruit op te maken dat hij zich in verbeelding ergens anders moest bevinden. Een enkel los op te vangen woord duidde op

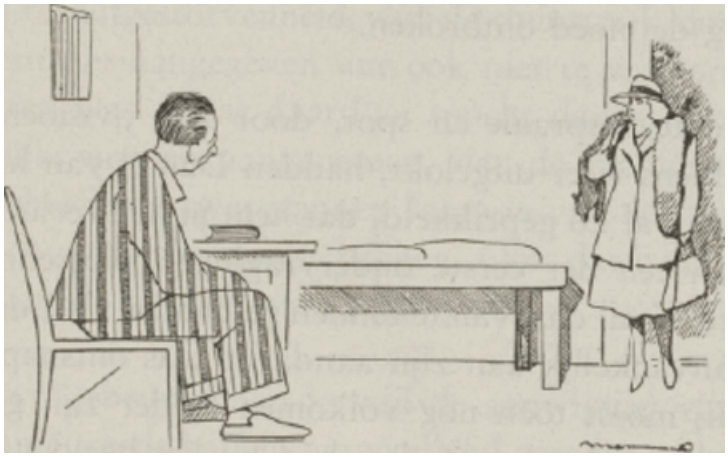

een onderhoud met een dokter, gaf iets als erkentelijkheid voor de zachte aanraking door een verpleegstershand te vermoeden. - 'Ja, ja, de nevel begint langzaam op te trekken', hoorde Doortje, die zich even vol deernis over Daniël heen gebogen had, hem stamelen. 'Maar zij is er altijd nog, zij staat ook nu weer naast me.' - Toen was hem zijn lorgnet van de neus gegleden, en had hij, goedig en vergoe-

lijkend glimlachend, onbeholpen naar zijn vrouw opgezien. Toch al zo tenger, bleek Daniël in die korte tijd schier tot doorzichtigheid vermagerd.... Deze marteling was boven Doortjes kracht gegaan en, gebroken thuis terug gekeerd, had zij dan toch, wat haar zelf betrof, van de mogelijkheid daar thans nog alleen te blijven tevens het onmogelijke beseft. Tot een tweede bezoek had haar dan voorlopig de moed ontbroken.

De tegenspraak en spot, door zijn ‘visioen’ telkens weer uitgelokt, hadden Daniël van het begin af zó geprikkeld, dat hem in het verloop van een der eerste ondervragingen plotseling een détail daarvan te binnen geschoten was, dat aanvankelijk aan zijn aandacht was ontsnapt. Hij moest toen nog volkomen helder zijn geweest, want hoe anders had hij het beeld van zijn vermeende aanwezigheid in de duinstreek kunnen aanvullen met de nauwkeurige beschrijving van een individu, dat zich, schuin tegenover hem, op een der zijpaden verdacht maakte en ook hem bij de bank moest hebben zien staan. Een landloper, misschien ook wel een koddebeiersknecht, blootshoofds, in een groezelige kiel, die Daniël bij confrontatie stellig zou herkennen, zoals Daniël ook hem.

Alleen om ook niet het geringste ter opheldering van deze treurige aangelegenheid verzuimd te hebben en ter voorkoming van latere verwijten, was dan door de politie, volgens de door Daniël verstrekte gegevens, een signalement van de onbekende openbaar gemaakt, onder uitloving van een beloning voor inlichtingen die tot aanhouding van de man zouden leiden. Aangemeld had zich niemand, hetgeen bij de uitgestorvenheid van de duinstreek omtrent het aangegeven uur ook niet te verwonderen was. Maar daardoor mocht dan wel tegelijk worden aangenomen, dat de landloper slechts in de overspannen fantasie van de verdachte bestaan moest hebben. Ook dat beantwoordde aan de verwachtingen.

Toen gebeurde het, terwijl de aanwijzing van Daniël reeds half in vergetelheid geraakt en hij zelf geestelijk nog slechts voor de helft present was, dat de gezochte zich vrijwillig aanmeldde. Een landloper inderdaad, een weggejaagde koddebeiersknecht, die, nu het stil om het jongetje begon te worden, de tijd rijp achtte om het geld, voor zijn opsporing uitgeloofd, zelf op te strijken, en op wie de beschrijving, door Daniël van hem gegeven, in ieder opzicht paste. Sectie drie stond voor een raadsel!

Om dit op te lossen, openden zich, naar de algemeen gangbare denkwijze en voor gezonde speurzin in het bijzonder, voorlopig twee mogelijkheden. Of wel - en dat lag natuurlijk het meest voor de hand - het was slechts bloot en louter toeval, dat het door Daniël verstrekte signalement zo verbluffend met dat van de zwerver overeenstemde. Of, desnoods, mocht deze verwonderlijke coïncidentie wellicht daaraan worden toegeschreven, dat Daniël, wat dit op zich zelf staande geval betrof, inderdaad de bijzondere gave der helderziendheid bezeten had. Werd dus deze tweede mogelijkheid nog slechts half onwillig toegegeven, aan een derde werd door niemand ook maar gedacht.

Hoe groot moet dan wel de verbazing, ja, de verbijstering, in Sectie drie geweest zijn, toen, bij de confrontatie, de zwerver Daniël niet alleen terstond herkende - dit immers had nog een doorgestoken kaart kunnen zijn - maar bovendien bij hoog en laag bleef volhouden, hem ook op de bewuste morgen in de duinen naast de afgelegen bank te hebben zien staan! Een angstige stilte volgde, zó adembeklemmend, dat de gerechtsklerk er zelfs niet meer toe kwam, aan zijn penhouder te knabbelen.

Laat staan dan een proces-verbaal op te maken van het tumult dat er ontstond toen Daniël, geheel onverwacht uit zijn lethargie ontwakend, van zijn kant het verlopen sujet door in de handen te klappen begon te begroeten. Uitbundig verheugd, zijn aanwijzing bewaarheid te vinden en blijkbaar ook daarover dat iedere twijfel of spot thans machteloos verstomden, had hij dan nog getracht, met zijn spillebenen een soort van horlepijp ten beste te geven. Men had Daniël maar laten begaan. De verbijstering was te groot. De veldwachter, geheel overstuur, had van schrik zich zelf bij de keel gegrepen en zat nog naar lucht te snakken.

Hier stond Sectie drie voor een probleem, dat, zolang het niet opgelost was, de politie van één van haar betrouwbaarste contrôlemiddelen beroofde! Een tot in de fijnste details uitgerafeld en daardoor hermetisch sluitend, onaanvechtbaar alibi.... waardeloos gemaakt! Aan elke gezonde speurzin de doodsteek toegebracht. Voor goed! En dat door twee zulke slampampers nog wel, van wie die halve gare bovendien beweerde, zich desnoods in het nergens te kunnen terug trekken.... Begin daar nu maar eens aan, zelfs met de allermodernste verkenningsdienst!

Bij wijze van troostprijs mocht de politie zich het dan wel als een verdienste aanrekenen, de hand op de zo lang gezochte landloper te hebben gelegd. Deze, door Daniëls geestdrift aangestoken, en in verbeelding reeds een man in bonis, begon zich, op zijn beurt, een persoon van gewicht te voelen. De weelde van zo plotseling in het middelpunt der algemene belangstelling te staan maakte hem zó breedsprakig, dat hij van geen ophouden meer wist en ten slotte ook nog maar toegaf, zelf de dader te zijn.

Het potlood van Daniël, dat deze reeds voor het misdrijf op zijn zwerftochten door de duinen ter plaatse verloren moest hebben, was door de onverlaat op de dag zelf daar gevonden. Door het mislukken van zijn opzet in woede ontstoken, had hij het van schrik gestorven knaapje nog met de inktstift enkele schrammen dwars over het gelaat toegebracht, het potlood weg geworpen en de wijk genomen.

Twee avonden later verscheen er een extra opgemaakt politie-bericht in de bladen, volgens hetwelk ‘rechercheur Langejan, van Sectie drie - populair: “klein maar dapper” - na moeizaam speurderswerk er in geslaagd was, het

mysterie om één van die criminele gevallen van menselijke ontaarding te onthullen, waarvan er, helaas, maar al te veel ongestraft blijven..'

Dat er voor de eigenlijke ontdekker van de onverlaat in deze opzienbarende publicatie geen woord van lof op overschieten kon, ook dat mocht de politie zich als verdienste aanrekenen. Want door de ware toedracht prijs te geven, had zij slechts een vloedgolf van nieuw bijgeloof kunnen doen opkomen en tot een verbitterde strijd daartegen gelegenheid gegeven. Maar zo is het dan evenmin te verwonderen, dat de bijzonderheden van dit unieke geval nooit tot het grote publiek zijn doorgedrongen, en over Daniël zelf nog slechts hier en daar een ongeloofwaardig verhaal in omloop is.

Daartoe moet ook de omstandigheid hebben bijgedragen, dat de twee enige stervelingen, die later en in het openbaar door hun onthullingen de waarheid aan het licht hadden kunnen brengen, door de tijd het zwijgen werd opgelegd. De landloper had te veel mijlpalen achter zich, om het einde van zijn straftijd nog te halen.

Daniël bevond zich in het lichte vertrek met de getraliede matglazen vensters, dat hij soms 's nachts in de uitbouw reeds had leren kennen.

Juist tijdens die laatste geestelijke opflikkering, waarin het, tot zijn uitbundige vreugde, bevestigd werd dat hij hier beneden plaatselijk reeds niet meer gebonden was, kwam Daniël zelf dit ook weer te vergeten. Voor goed!

Slechts het personeel der besloten inrichting, de dokters in hun witte jassen, de nonnen met haar wiegende vleugelkappen, was hij nog, ten teken van herkenning, glimlachend en met uitgespreide open handen, tegemoet getreden.

Volkomen rustig had hij zich dan in zijn lot gevoegd. Tralies noch andere dwangmaatregelen, toezicht nauwelijks, bleken meer nodig. Voortaan verwijlde Daniëls geest in het nergens, waar de schijn van ruimte en tijd niet vermag binnen te dringen en waartoe hij zich reeds onbewust aangetrokken moest hebben gevoeld, want op de deur daar staat geschreven: ‘Toevlucht voor idealisten in verdrukking’. De enige, die Daniël bij vlagen nog herkende, was de archivaris. Deze bleef ook de enige die hem tijdens een bezoek aan de inrichting soms nog geestelijk wist te bereiken. Dan werden er, als van ouds, diepzinnige gesprekken gevoerd.

Toen de archivaris zijn nieuwe appartementen ‘ergens in het heelal’ betrokken had, knapte

voor Daniël het laatste contact met de buitenwereld af. Ook daarin schikte hij zich.

Intussen was de oorlog werkelijk los gebarsten. Maar, ontoegankelijk voor het naamloos leed, dat, buiten gekkenhuizen, de mensen elkander zonder erbarmen aandeden, werd Daniël, geestelijk thans de vrede steeds deelachtig, met een Bijbelse ouderdom gezegend.